

P. 11. 132

CERNĂUȚI

IANUARIE-FAUR 1943

An. XVIII	FĂT-FRUMOS	Nr. 1
ARTĂ LITERATURĂ	Director: LECA MORARIU Secretar de redacție: Octavia Lupu - Morariu	ȘTIINȚĂ VIAȚĂ SOCIALĂ

Mănăstirea Voronețului
Cămin a lui Ștefan cel Mare din 1488

Redacția și administrația: Cernăuți, str. Munteniei 14

14392

3162

1870

P. 11. 132

Nu se împru-
mută acasă.

CERNĂUȚI

IANUARIE—FAUR 1943

An. XVIII	FĂT-FRUMOS	Nr. 1
ARTĂ LITERATURĂ	Director: LECAMORARIU Secretar de redacție: Octavia Lupu - Morariu	ȘTIINȚĂ VIAȚĂ SOCIALĂ

Amintirii lui Liviu Marian

Suceava, bătrâna Suceavă, îți poate dărui bucurii pe cari degeaba le-ai căuta în marile municipii, în marile metropole: Că abia ai făcut câțiva pași mai primblăreți și te vezi departe de lume, singur în covârșitoarea împărăție a singurățăților.

Pe muchile și costișele dela *Zamca*, cu uimitoare priveliști asupra gigantecelor tălăzuiri de Munte în fund, până la pintelul de cetățuie al *Șeptelnicilor*, pe a căror coastă dinspre răsărit, primăvara te așteaptă, cu înlăcrimatele priviri albastre ale viorelelor, zise „trei-crai”, — sau peste mistic=voevodala *Cetate* (la care chiar de prin anii începători de liceu, noi, ciopărtitorii Austriei, nu ne dam rând cu recitatul largului acord de orgă din poezia lui Gr. Alexandrescu:

Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate
Cătră țărnul dimpotrivă se întind, se prelungesc,
Și=ale valurilor mândre generații spumegate
Zidul vechiu al mănăstirii în cadență îl izbesc...)

până 'nspre *Poiana* cea foarte răsplătitoare elevilor cari își făceau lecția de botanică și celor cari doriau să fie cât mai adese călcători ai „blestematului hotar” (apa nevinovatei Suceve), — sau printre aromitoare învălurări de holde și printre zvâcniri de campestră sel=bătăciune, până la tainica văgăună a *Mitocului=armenesc* — oriunde, aceeași atotstăpânitoare liniște, ferită de larma deșănțatului „turism” domenică, aceeași vrajă de acompaniament al singurățății: fie că (după anotimp și după vremeire) e bonzăitul primei albine prin potirul deditei și infinitul tril de lie=lie=ciocârlie, fie că e strigătul speriat de sine însuși al cucului grăbit să=și redobândească izbăvitorul făget dela Șcheia, Burdujeni, Dragomirna și Pătrăuți, fie că e suava îngânare a parfumului de sânziană și mărunț=uscatul și trist=cufundatul țărâit de greieri..., aceeași simfonie căreia i te dai din plin, fără de nici un gând, fără de nici o vrere și aproape somnambulic de copleşit.

BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ
NEAMȚ
Fond „G.T.K.”

BIBLIOTECA
DOCUMENTARĂ
ORAȘUL FIATRA NEAMȚ

14392

3162

Pe asemenea cărări nu odată se 'ntâmpla să-l întâlnești pe mai-marele de ani și de școală Liviu Marian. Și mult ți se 'nălța în prestigiu prin faptul că-l adurmecai un îndrăgît al plimbatului — astăzi ai zice aproape: un cineva care înțelege arta plimbatului — de a porni: așa, cu nici un gând, cu nici un dor și numai cu toate ferestrele ființei tale larg-deschise, gata să primească orce șoaptă orce susur...

— Dar parcă ne-am mai văzut pe aice?! Cum vine asta? — cam așa te opri dânsul locului, cândva.

Dumnezeu-știe ce-o mai fi îngăimat adolescența jenă... Oricum nu era lesne să-i răspunzi d. p. că te-ai sustras dela exorta Părintelui catehet Simion Florea Marian și că poate îți ogoiești dorul de Drago-mirnă și de Pătrăuți...

Pe Liviu Marian mai mult așa îl fii minte: un singuratec, un stingher. Și foarte nimerit ți s'a părut apoi eticheta primului său mănunchiu de schițe (1910): *Suflete stinghere*.

*

Foarte stingher ajunse apoi și 'n vâlmășagul vieții. Vânzolit până 'n depărtatul și, pentru el, ingratal Chișinău, unde singurul lui ostrov de lumină pare a-i fi fost devotata ¹⁾ lui tovarășă de viață, doamna Valentina Marian, — crunt-bolnav, imobilizat cu anii ²⁾ în patul de suferință, și, — pribeag, izgonit din bietul lui neavut de dascăl, care, ca nu oricare dintre semenii săi, mereu jertfia pentru carte...

Și totuși a stăruit eroic și izbânditor în această însingurată mucenicie a sa, cum se vădește și din cele de pe urmă creații ale lui (apărute mai ales în revista „Făt-frumos”) — pagini de lumină vrednice de a fi cât mai grabnic date luminii, pentru a cinsti scrisul bucovinean și pentru a-i răzbuna răstriștea, prăbușită asupra-i și de soartă dar și de atâția „iluștri” ai tagmei lui... Leca Morariu

CTITOR ȘI ADĂUGĂTOR AL NOSTRU:

Sfânta Mitropolie a Bucovinei care din ordinul

Î. P. S. Sale Mitropolitul Tit

ne-a sporit fondurile cu suma de 5.000 lei. — Profund-
respectuoasă recunoștință!

¹⁾ Cu privire la care e documentar următorul pasaj dintr'o scrisoare a lui (datată Craiova 27 VIII 1941): „Puterile mele și ale nevastei (un robot nenorocit, care merită de pe acum sanctificarea) au ajuns la limită. Încă puțin și... va birui setea de pace și lipsă de suferință pe cea de viață ticăloasă, așa cum o duc...”

²⁾ Cf. mărturiile publicate de d. Leonida Bodnărescu în acest „Făt-frumos”.

SPRE CRÂM

Mocanii au ajuns cu turmele lor de
oi până departe în Crimeea și Caucaz...
(Istoria)

I

Venia Mocanul de departe,
Din Țara Bârsei el venia —
Și'n vale Trofusul vuia,
Ademenind în... ceea parte!

Duies din fluer el zicea,
Iar oile, păscând, din urmă
Curgeau dincolo'n mândră turmă
Și tocmai pe Siretiu le-opria.

Când ruginia frunza'n hugeac,
Porniau spre Prut și Nistru-agale...
Ca să ierneze în Bugeac,

Nori grei de colb stârnind în cale...
Iar ochii bunului păstor
Îi petrecea în zări cu dor.

II

Când se muia omătu'n ceață,
El câștele își destăcea
Și iute spre Liman grăbia,
Să prindă podul cel de gheață.

Iar dincolo, trecut cu bine,
Pornia din fluier lin doinind,
A Mării coastă ocolind,
Spre Niprul cel cu unde line.

Ajuns pe-a malului pripoare,
Spre al Moldovei drag hotar
El lasă gândul trist să-i zboare.

Vestește-apoi pe Han-Tătar,
Că 1-a adus peșcheș bogat
Și-i cere drept de pășunal.

III

*Zimbește Hanul tălăresc
Și își repede de olac
Lipcanul pe un roib mârzac
După poclonul păstoresc :*

*În cap cinci sute de miori !
Mocanul turmele=și încarcă
În șăci și la Nogai descarcă,
În țara 'ntinsei păscători,*

*Unde e volnic să apuce
Oriunde=a vrea spre răsărit :
Depart'e'n munți cu=a apă dulce*

*Din largul Crâmului vestit,
Frumos ca un picior de raiu
Cu mândrul său Bahci-Seraı.*

Liviu Marian

Amintiri despre Liviu Marian

„Suflete stinghere“ — acesta a fost volumul, în care, la 1910, tânărul scriitor bucovinean își întrunia schițele de debut din paginile „Junimii literare“, dela înființarea ei (1904). Un suflet stingher era el însuși, un izolat, chiar și'n cercul familiei, necum între colegii profesori și în societatea suceveană. Îi plăceau plimbările singurate, prin împrejurimile orașului — și *știa să se primble*, ne spune cineva care l-a cunoscut deaproape, știa că primblarea e scop în sine însuși, prilej de îmbogățire a simțurilor, a sufletului. Iar recolta acestor plimbări singuratece o găsim apoi și'n volumul al doilea „Printre stropi“, (1912), poeme în proză, preamărind, poetic și filosofic, rostul imens al micilor stropi de toate feliurile : de apă, de sânge, de vin, de lacrimi, de ceară, de cerneală. În povestea fiecărui strop vede icoana vieții omului, cu sbuciumări zădarnice, cu iluzii spulberate, cu doruri neîmplinite.

Totuși izolatul acesta a înțeles să ia parte activă la mișcarea muzicală și teatrală din Suceava. Este unul dintre întemeietorii reuniunii de cântare „Ciprian Porumbescu“, ba chiar acela care, într'un moment de fericită inspirație, a propus, în ședința constitutivă din 16 Iulie 1903, acest nume pentru societatea muzicală ce urma

să se înființeze — nume sortit să fie apoi însuși programul și rostul de existență al harnicei societăți *). Încă la 12 April 1903, „Titus Livius” (Marian), corespondent al ziarului „Deșteptarea” din Cernăuți, într’un raport asupra unui concert, aranjat de „Clubul Român” din Suceava, constata că „foarte mulți Români (cu) talent muzical fac parte din societatea muzicală germană din loc” și cerea înființarea cât de grabnică a „Reuniunii românești de cântări, atât de numeroase la frații Transilvăneni.” Era vorba deci de naționalizarea vieții muzicale — iar în Iulie, același corespondent al „Deșteptării”, are bucuria de a raporta despre adunarea constitutivă. În Martie 1904, tot el, acum sub pseudonimul Orfeu, raportează despre primul concert al Reuniunii (24 Martie 1904) și conchide: „Dela un cor mai mare, cu puteri alese și bine instruat vom putea atunci aștepta pe lângă concerte și reprezentări teatrale.”

Teatrul românesc era într’adevăr una din marile necesități ale timpului și o preocupare statornică a lui Liviu Marian, care încurând, la 1905, reușește să înjghebe o trupă de diletanți și să reprezinte, cu mult succes, la Suceava și apoi la Rădăuți, comedia de moravuri „O căsnicie” de căp. G. Ursachi. Două fotografii din volumul citat ne înfățișează câte o scenă din comedia aceasta, în care stingherul L. Marian deținea rolul comic al lui Pipirig.

La 1906, conduce apoi o reprezentație foarte reușită a comediei „O noapte furtunoasă”, el însuși înfățișându-l pe Rică Veturianu.

Un episod caracteristic pentru românismul lui intransigent este conflictul cu noua conducere a Reuniunii „Ciprian Porumbescu”, dela 1908 înainte. Prestațiunile muzicale lăsând de dorit în ce privește exactitatea, preciziunea execuției, din cauza unor insuficiențe ale dirijorului, care era însuși președintele Reuniunii, regretatul Severin Procopovici, — neuitat ca Român, ca om de inimă și de inițiativă — i s’a pus în vedere acestuia, de cătră cei ce doriau ridicarea nivelului artistic al producțiunilor, să consimtă a-l angaja pe Alfred Schlüter, eminentul director și dirijor al corului societății internaționale, recte germane „Musikverein”.

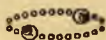
Propunerea aceasta întimpinând refuz hotărît, nu mai rămânea decât soluția, oricât de penibilă, dureroasă și îndeosebi odioasă, a debarcării întemeietorului reuniunii. Într’adevăr, în adunarea generală din 31 Decembrie 1907, în locul lui Severin Procopovici e ales pre-

*) Pentru cele ce urmează v. Victor Morariu și Ștefan Pavelescu, *Istoricul Reuniunii muzicale-dramatice „Ciprian Porumbescu” din Suceava* (1939).

ședinte Leon Goian, distinsul și meritosul muzician, cunoscut prin activitatea sa de ctitor al „Armoniei” cernăuțene. Se începe astfel perioada a doua din istoria reuniunii sucevene, de incontestabil avânt și frumoase realizări artistice, dar și de frământări, de luptă între cele două curente, cei vechi stigmatizați ca „cosmopoliți”, „înstrăinați”, „nemți”, iar cei noi, reprezentanți ai intransigentei naționaliste, în frunte cu Marian, care atacă noua conducere în violente articole de ziar. Împăcarea s’a putut face abia după Unire, în adunarea generală din 11 Octombrie 1920, prin re alegerea lui Severin Procopovici, care-l admite ca dirijor pe maestrul german August Karnet, sortit să înscrie în analele Reuniunii pagini de glorie. Dar, la data aceea, Marian nu mai era în Suceava: războiul întregirii îl purtase prin diferite orașe ale Țării libere, iar acum își găsisse rostul la Chișinău, unde, alături de atâți alți pribegi bucovineni, și-a dat concursul la pregătirea Unirii Basarabiei. La Suceava nu mai venia decât rar de tot — se exilase oarecum și-și motiva exilul voluntar cu profunda sa nemulțămire față de unele împrejurări sucevene. Căci era și aceasta o notă dominantă a sufletului său: era fire de frondeur, de răzvrătit și deci pesimist și satiric; așadar nu prea simpatizat.

O fotografie din 1910, publicată în „Junimea literară” și reprodusă și’n „Ist. lit. rom.” a lui G. Călinescu ni-l arată, împreună cu G. Tofan și cu Sextil Pușcariu, alături de A. de Herz, Emil Gârleanu, I. Minulescu, D. Anghel, C. Pavelescu, M. Sadoveanu și C. Teodorian. Erau membrii „Societății scriitorilor români”, între cari fusese ales și Marian, fotografiați cu prilejul celui de al doilea turneu de șezători prin orașele bucovinene — primul fusese la 1908. Aceeași S. S. R., acum la urmă, numai cu mare greu s’a hotărât să-l reinscrie în rândurile membrilor ei (de unde fusese radiat pentru neplata cotizațiilor) și să-i acorde scriitorului bolnav pribeag și sărac o mizeră pensie viageră.

Victor Morariu

Fărâme . . .

Precum pentru ureche nu există liniște absolută, așa pentru suflet nu poate fi pace absolută: îl neliniștește propria liniște.

*

Moartea e de două feluri. Sunt oameni, cari se sting pe neașimțite, asemeni unei lumânări, care-și arde liniștit fitilul până la capăt.

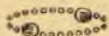
Ei nu-și pot da seama, dacă și când mor, fiindcă dela stingerea flăcării de viață și până la întunerecul, ce o cuprinde e mai puțin de o clipă. Sunt însă și cei ce se luptă conștient, fățiș cu moartea, care rânjind se apropie de dânșii. Ei se sbuciumă desnădăjduiți asemeni unei candelii, din care începe să dispară untdelemnul, iar apa, care mocnise sub el, dă să înăbușe cele din urmă picături, ce cu anevoie mai hrănesc văpaia... Și dansa pâlparea înfiorată, pâlparea obosită, lăsând s'o înghită treptat întunerecul...

*

O carte, oricât de genială, în care s'ar cuprinde poezia cea mai sublimă, gândirea cea mai adâncă, știința cea mai vastă, poate fi înlocuită la nevoie de un om, de o sufă — o mie de oameni, de un popor întreg.

Un om însă, numai unul singur, nu poate fi înlocuit de toate cărțile, cari s'au scris și se vor mai scrie pe lume.

Liviu Marian

Horia Teculescu

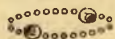
Eram de curând într'un sat din Țara Oltului, așezat la o parte de marile drumuri și până unde se ajunge greu. De-acolo, din Cuciulata, a plecat însă un om fără care, așa neînsemnat, cum i-ar fi plăcut să rămână, nu se poate scrie istoria culturii românești din secolul al XIX-lea. Este încă unul din Ardelenii neînduplecați ca niște călugări, trimiși să propovăduiască între ai lor, peste hotare, dacă nu se putea acasă, noul crez al naționalismului. Din Cuciulata a fost Aron Pumnu, profesor și îndreptător de limbă română la Cernăuți, unde a avut ca învățăcel și bibliotecar la el în casă, pe elevul privatist Mihai Eminovici. Versurile acestuia, de băiat de 16 ani, la moartea marelui Ardelean, au să-l însoțească totdeauna, ca o ramă de verdeată fremătătoare: „Îmbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină, Cu cipru verde ncinge-antîcă fruntea ta!“. A intrat astfel în opera și'n biografia unuia mai străbăfător prin ani decât el.

Pe casa unde s'a născut și de unde a trebuit să fugă la 1848, urmărit de Unguri, s'a așezat acum câțiva ani o placă de amintire. Am citit-o mișcat, fără să știu că omul care o așezase, se întoarcea tocmai atunci pe patul lui de dureri, ca să moară. Horia Teculescu, directorul liceului din Sighișoara, a venit acum câțiva ani aci, însoțit

de elevi, cari aveau vârstă lui Eminescu, atunci când își pierduse profesorul, ca să apere de-a doua moarte, aceea a uitării între ai lui, pe Aron Pumnu. Satul ține minte această descălecare. Numele lui Aron Pumnu s'a împletit pentru el cu acela al lui Horia Teculescu. Vream să le amintesc împreună, astăzi, când niciunul nu mai e de pe lumea noastră.

Acum zece ani mă dusesem la Covasna, în județul Trei-Scaune, ca să fiu față la înmormântarea episcopului militar Teculescu. Aveam nu mai știu ce însărcinare în Ministerul Cultelor. Îl văd încă băiatul lui cel mare, de partea cealaltă a gropii aproape țărănești, în care voise să fie pus cel fie iertat, cu toată mândria lui vlădicească. Mă privia cu ochi mari, pe când rostiam cele câteva cuvinte de despărțire. Vorbiam de toți Ardelenii, cari la fel cu cel plecat atunci dintre noi, avuseseră darul dumnezeesc să vadă unirea dorită de secole a Transilvaniei cu Țara. Viața lor își aflase în acea faptă încununarea. Puteau să ceară după aceea, ca bătrânul Simion al Sfintei Scripturi, să fie sloboziți. Se duceau sub pământ, cu lanțul de aur după gât și cu oasele lor tari, cum făcea acest om al bisericii, ca să-l lege și să-l ție împreună, prin toate necazurile viitorului. Covasna este astăzi în țară străină, dar episcopul Teculescu trebuie să stea mereu de pază. Horia, care ar fi fost să-i ducă mai departe numele, trebuie să se fi tras și el, înainte de vreme, în acele părți și să aștepte, alături de tatăl său, împlinirea celui de-al doisprezecelea articol al Credeului: Aștept învierea morților și viața veacului ce va să vie. Ce nu i-a mai fost dat în viață și doria cu toate puterile sufletului, va avea după moarte. Culesese versuri de pe Mureș și de pe Târnavă. Scrisese într'un mare volum viața lui Onișiu, directorul liceului Andrei Șaguna dela Brașov. Avea gata viața altui mare brașovean, Andrei Bârseanu. Numai cu vreo lună înainte să se sfârșească, se târîse până la București, ca să glăsuiască microfonului, cu glas răgușit, despre Mihai Eminescu și Transilvania. Ne vom mai întâlni cu numele lui, atunci când va veni ziua ca să-i sărbătorim pe toți cei cari au crezut, pregătind astfel, chiar dacă soarta îi va fi luat dintre vii, acea mare zi. Este un drept al morților pentru o credință, pe care nimeni nu li-l poate lua.

Emanoil Bucușa

Clipe . . .

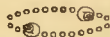
Clipele, petale albe, de pe floarea vremii cad...
Trec alunecându-i unda peste-al veacurilor vad...
Clipe de țărână și noi lunecăm pe-al vieții val —
Nave cu poveri de visuri, ancora-vom triști la mal...

Visurile, stropi de rouă, cu surâs de zei și sori —
Stinse vor rămâne 'n urmă, sub un trist mănunchiu de flori...
Oarba alergare, setea după umbre și năluci
Somnului rămâne sclavă, sub un alb șirag de cruci...

Măinile 'n urcior schimbate, sub ai firii grabnici pași,
Blânde dăruir-vor apă însetaților rămași.
Sângele ce-a ars pe rugul suferinței uneori,
Hrană fi=va deopotrivă pentru viermi și pentru flori..

Suflete, lăstuni cu aripi ostenite 'n sbor înalt,
Triști și gânditori porni-vom spre tărâmul celălalt;
Pe-al uitării val porni-vom lin plutind sub larg de zări —
Luna, ne va fi lumina, pe=ale liniștilor mări!..

Elvira Zamfirescu

Din scrisorile lui Liviu Marian¹⁾

S. S. R.²⁾

Craiova, 25/IV/941

S. S. R.

S. S. R.

Iubite d=le Leca,

Eu, care n'am cunoscut fățarnicia decât la alții, vreau să fiu sincer cu D=ta. Ți=am scris de nevoie, din interes, neavând în acest Vavilon afurisit al lui Bucur pe niciun prieten sau cunoscut, care să aibă vreme de *pierdut* cu prostiile mele cărturărești, ocupație prea

¹⁾ Atât, atât de vioaie, de caracteristice, de plastice, de acerbe dar și de documentare. Din fericire, revista „Făt-frumos” a întreținut chiar în acești cei din urmă ani ai lui Liviu Marian, o destul de intensă corespondență... Încât...

²⁾ S. S. R. = strigăt de alarmă din calvarul bolnavului pribeag Liviu Marian, radiat dintre membrii *Societății scriitorilor români* (neachitându=și cotizațiile de rigoare), strigăt cu care=și reclama ajutorul prietenilor săi bucovineni (și dâșii pribegi la București) pentru reinscrierea sa la S. S. R.

puțin rentabilă, maicuseamă azi. Așa că și D-ta, te rog, să *profiți* pe larg de ocazie și să storci în schimb dela mine oricâte Literatur=briefuri ³⁾ vei vrea (și—putea !); eu le-aș numi: răvașe, fără pretenții dela un pribeag la altul.

În scrisoarea D-tale din urmă (ca și'n celelalte de altfel !) văd că folosești calitative superlative la adresa mea, cari ar putea ușor să amețească pe vreun „Popescu ca oricare altul“. Dar eu, care „sunt eu“, îmi țin firea căci n'am poftă ca, dând sfaturi pe întuneric ⁴⁾ altora (și încă necerute și poate nedorite) să mă trezesc și eu în întuneric !

Dacă o să-mi scriu cândva povestea vieții mele (mi s'ar părea obraznică îndrăzneală la un om ca mine, *în adevăr* ca „oricare altul“ — din cei normali bine înțeles; căci se poate vorbi tot așa de bine de un prost sau nebun „ca oricare altul“ !) dacă o să-mi scriu, se va vedea: de ce am fost un „om imposibil“ (așa m'a calificat *foarte bine* un hoț și ticălos ⁵⁾, care n'a găsit posibilitatea de a mă putea apropia de el !); de ce nu m'am putut sălta și eu cu calitățile, munca și cinstea mea (mult, puține, cum sunt) în această țară descălecătă, după ticăloasa mea părere și în ciuda Dumnealui vel Vornic Ioan ⁶⁾ Costin, cu hoți de rând dela Râm (în cea mai mare parte). Căci nu-mi pot închipui: cine altul să fi îndrăznit a porni cu bădica Traian împotriva marelui Decebal tocmai pe tărâmul celelalt al Dunării ? Oameni pașnici și cinstiți nu s'or fi dus la Mama dracului, prin munți sălbateci și ponoare să caute potcoave de cai morți, numai ca bădica să-și poată înălța la Râm un stâlp porecit „columnă“ pe râmlenește, din care să se vadă numai isprava sa, nu însă și vârtutea Dacilor ! ⁷⁾. Și-apoi pe lângă hoți ne-a mai blagoslovit Pronia și cu fanarioții și atâtea puhoaie de venetici, de cari credeam „căci“ cel puțin aici în cetatea „banilor“ (cu b mic !) nu mă voiu împiedeca. Dar aici am descoperit cetatea „pară + leilor“ (greco=sârbo=bulgăro=țigani !), cari

³⁾ Cf. Lessing, *Briefe, die neueste Literatur betreffend*.

⁴⁾ adecă date la vreme de noapte, și nu cu gazornită sau opaiet, ci cu can=delabru electric, ca cel ce ascultă să se lumineze mai bine la cap ! — Nota lui Liviu Marian.

⁵⁾ și n'a fost, din nefericire, singurul care să mă socotească la fel ! — Nota lui L. Marian.

⁶⁾ Lapsus calami pentru: *Miron*.

⁷⁾ Căci spune Kir Pafnutie în *Leatopisețul* său dela veleat 6908 pare=mi-se: „... că, precum fost=au de cap tari Râmlenii, apoi, nice Dakii de vârtute slabi nu s'au dovedit nicidecum...“ — Nota lui Marian.

l-au îngropat la 1821 cu alaiu pe Domnul Tudor din Vladimiri, iar azi încearcă să ne îngroape tainic țara.

Aici, afară de d-l C. D. Fortunescu, n'am găsit (o fi desigur numai vina mea — Cănuță om sucit!) niciun alt „intelectual“. Rămâne să-ți arăt altădată ce înțeleg⁸⁾ eu că este sau ar trebui să fie o așa nație de om, care *bei uns* se numește *Inteligenzler* iar *u nas v' Bessarabii* se poreclește *intelighentnâi*. Deschid o paranteză (de altfel *totul* până acum a fost o largă paranteză!): cuvântul „analfabet“ sau agramat, l-am introdus noi „apostolii“ cei nechemăți din 1917, dincolo de Prut ca neologism în graiul moldovenilor de acolo. Acest cuvânt a fost repede corupt și azi se pronunță „alfabet“ (adjectiv!), putând fi aplicat cu folos la alde Pan Pârlog, B...⁹⁾ și ceilalți de pela „Viața Basarabiei“ (nu cea veritabilă, din satele neinfectate de profitorii Unirii și toți ceilalți politicieni, răsăriți, după 1918, din mila partidelor noastre politice, de cari, se pare c'am scăpat *deocamdată*!).

Ceea ce ți-o fi părut D-stale „magnific“ în epistoliile mele (pe cari să te ferească Sfântu să le publici!) ar putea fi cel mult năstrușnicele sărituri puricești (nu puricești: vezi ...academia, Pușcariu et comp.) dela un lucru la altul (Cunoști poezia „De-ar fi iubit“ a lui Alecsandri și parodia la ea, de Hasdeu, publicată în „Aghiufă“? S'o cauți și s'o citești, — are să-ți placă (și acolo e vorba de un puricel!), ca și multe altele depe acolo,... pe cari le culesesem cândva cu osârdie în copii, pierdute azi în Chișinăul roșu (și, cu această ocazie, mi-ai putea scoate poate și mie vre-o 1—2 copii).

Dacă ai observat bine ți-am scris până aici un Literaturbrief pe patru pagini mari și cu ajutorul penei (de cap e mai puțină nevoie la *scris*, cel puțin sub raport material!)... și cu această istravă mare de hârtie și cerneală (bez vream!), făcut-am încredințarea că nu sunt un „alfabet basarabean“ oarecare, ci un grămatic procopsit ca alde Bazakonie, logofătul dela Institutul sud-est-vest-nord-evro-pienesc!

Dacă aș avea timp și răbdare să-mi ticluiesc scrisorile mele cu scoposul de a le ști cândva publicuite ca Literaturbrief-uri (așa cum știu că au făcut și mai fac încă mulți oameni, și nu din cei proști, de rând, ci dintre cinstitele obrazuri), le-aș mai ferchezui pe ici, pe

⁸⁾ Marian scrisese dintru 'ntâi: „ce înțeleg *sub*“, dar, dându-și imediat seama de decalcul german (was ich *unter*... verstehen), se corijează, suprimându-l pe *sub*.

⁹⁾ Zis și Bazakonie, din țara Moscului, ajuns cap din coadă în Țara — Ru-mânului! — Nota lui Marian.

colo și le-aș da drumu în lume ca lui Moș Ioan Roată, că doar n'or supăra urechile simandicoase cu hodorogeala și bocăneala lor mojicească. Dar eu n'am vreme să mă gândesc și la ceea ce va fi după mine! Câți n'au închis ochii plângând la 1917: câți n'au plecat pe ceea lume împăcați și mulțumiți la 1918! Și istoria se repetă (dar mereu sub *alte* chipuri și cu *alte* învățături, pe cari marii istorici, de prea multă „năuceală”¹⁰⁾, nu le înțeleg bieții!), după cum s'a repetat la 1940, sinonim cu 1917 și cum se va repeta la 1941, egal cu 1918!

Eu scriu pentru *azi* și cel ce mă citește, adevărat, iar nu pentru mai târziu și pentru alții și deaceia scriu cum mă taie capul. Să nu crezi însă că scriu oricând și oricui ca azi, câte 6 pagini mari ca acestea în schimbul a 11 rânduri hițioane (inclusiv iscălitura (dintr'o cartolină postală. După cum văd D=ta ești un fel de St. Pătitul, da nici eu nu=s dracul din baltă, să-l păcălești. Ori scrii la fel de lung și lat, ori n'o să mai vezi briefuri! (— — — — — || — — — — —)¹¹⁾.

Cere dela C. L.¹²⁾ textul poemei mele „Prietenii” (fragment, cântul I), pe care în sfârșit mi l-a trimis d=I Munteanu (pare=mi=se redactor pe=acolo). Am rugat să **nu=l** publice. Eu am început refacerea *întregului* poem, și dacă voi reuși, îl voi publica cândva întreg.¹³⁾

Vreau să știu ceva mai pe larg despre scorpia roșie și „cu-rândul” întoarcerii noastre.

Salutări cordiale D=nei și D=tale

Liviu Marian

D=I Augustin Poppesco nu ți=a dat manuscrisul și diploma?

P. S. Tablouri de Bucevschi mai au: Consilierul Claudiu Ștefanelli (pare=mi=se 4, portrete splen=di=de!), apoi D=na Virginia Tarangul=Ciupercovici (Suceava): două portrete f. bune; apoi nepoții lui T. V. Ștefanelli: 1 la Folticeni.

•••••

*Suplement*¹⁴⁾ la Literaturbrief 25/IV 941.

Eu m'am gândit încă pela 1905 la o monografie și expoziție Bucevschi; am învățat cândva și puțină pictură, așa că oricând ți=aș

¹⁰⁾ care vorbă pe slavonie să tâlcuiască învățătură adâncă din cărți, de care nu puțin(i) s'au smintit... — Nota lui Marian.

¹¹⁾ Schemă metrică adăogată de L. Marian, probabil pentru a=și semnala perfecta cadență ritmică a frazei care o precede.

¹²⁾ „Convorbiri literare”.

¹³⁾ Cf. minunatul fragment din „Făt-frumos” 1942, 35—39,

¹⁴⁾ Anexă la scrisoarea din 25/IV.

putea turna un sfânt cu 6 degete și un drac cu coarne ca cei dela „Judecata din urmă“; am și început cândva să întocmesc și eu o listă de lucrări de=ale sale (nu știu pe unde=0 mai fi și dac'o mai fi). Cum toate portretele amintite de mine aici sunt ale unor membri din familia noastră după mamă (Piotrovski), pe cari le=au cunoscut în parte, găsesc că tablourile sunt f. bune. Bucevski este în primul rând *portretist*; lucrările de compoziție, peisagiile și cele religioase stau cu *mult* în urmă și chiar când sunt originale și reușite, nu dau măsura *întreagă* a personalității creatoare a artistului.

oooO(0)Oooo

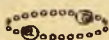
Suplement ¹⁵⁾ la Suplementul scrisorii ce ți=am scris azi 25/IV 1941 (așa scria și — Hașdeu al meu)

Dragă d=le Morariu,

Uitasem să te rog ceva: Aici nici *în* librării, nici *prin* librării nu mi=am putut procura ediția nouă a operelor lui Kreangă de Chirileanu (am dres în Kirileanu ceea ce apucasem să stric în Creangă!) — pare=mi=se cea mai bună din toate cele publicate; apoi „Oameni, cari au fost“ de N. Iorga vol. I și II. Nu mi le=ai putea trimite D=ta prin vre=0 librărie de acolo? (Suru sau Cioflec; vezi poate mai au și ceva din lucrările mele!).

Mulțumiri și salutări

Liviu Marian

Amintiri despre Liviu Marian

Vânzoleala sorții m'a dus chiar și la Chișinău! Funcționar la directorat, și profesor la liceul „Hajdău“! Bucuria mea când am dat cu ochii, chiar în ziua sosirii mele la Chișinău, de vărul meu *Liviu Marian*.

Ne=am împăcat foarte bine până la plecarea mea în Decembrie 1920, ca director nou numit la liceul din Coțmani. Prietenul Liviu — pe atunci holtei — suferia de nostalgie vorbind mereu de Suceava și de Bucovina.

Aștepta să fie chemat ca director la Suceava sau Cernăuți, dar văzând că nu=l mai cheamă nime în Bucovina, se simția uitat de toți prietenii, mai mult se simția **declasat**.

¹⁵⁾ Cartă postală.

Dorul de Bucovina și de rudele sale îl frământa mereu și când am plecat la Coțmani mi-a strâns la gară mâna și mi-a spus înduioșat: — Nu uita de mine; poate că tot se va găsi acolo un post potrivit și pentru mine. — Dar intervențiile mele pela diverși „potențați” de a-l rechema pe Liviu în Bucovina n’au avut nici un efect.

Și au trecut anii, și-mi aduceam aminte cum am petrecut la Chișinău, de multe ori în societatea lui Liviu și a neuitatului maior, folcloristul Tudor Pamfile.

La 1924 am plecat din Coțmani cu un grup de elevi, însoțiți de trei profesori, la Chișinău. Furăm găzduiți chiar la internatul liceului Hașdău, unde locuia și L. M., dânsul fiind directorul liceului. L-am făcut în preșeara plecării noastre spre Iași, o serenadă, care l-a impresionat adânc. Luându-ne rămas bun dela L. M. și dela amabila sa soție, care ne-a primit foarte prietenește, am pornit la gară și L. iar mi-a spus: — Nu uita de mine!

Și au mai trecut două decenii de când nu ne-am mai văzut. A urmat apocalipticul prăpăd din 1940. Eu m’am refugiat cu primul transport al Germanilor în Germania, iar L. Marian greu bolnav a ajuns la Suceava și de acolo la Craiova, unde a rămas până la izbăvirea sa... (25 Noembrie 1942).

* * *

Reproduc în parte cele trei cărți poștale primite dela L. M. din Craiova, dovezi ale cumplitului dor ce-l tot purta pe L. M. la Suceava. O carte poștală, scrisă la 31 Mai mi-a sosit la 6 Iunie a. c. L. M. scrie:

„Iubite colega și vere, În sfârșit Ți-am dat, — cred, — de urmă cu ajutorul lui „Făt frumos”, căci toate încercările mele de-a afla ceva despre soarta mai multor Bucoveneni și adresele lor (Claudiu Ștefanelli, Iancu Cuparencu, Ovid Țopa) au rămas zădarnice. Doresc să știu ce mai faci, ce face stimatea Doamnă. Te știam bolnav într-o vreme la Cluj, în spital și mă temeam, să nu fi pățit ca mine, care până acuma bolesc. Am pierdut absolut tot cu evacuarea forțată din Iunie 1940. Mi-a rămas sufletu și — oasele acoperite cu piele. Tragedia cea mai mare a mea: fiind singur în străini, și fără cărți. Sărutări de mână d-nei, salut cordial L. M.” —

Din a doua carte poștală, datată Craiova 12 Iunie 1942, rețin următoarele pasagii:

„M’am bucurat primind scrisoarea ta și odată cu ea unele vești despre Bucovina, de care sunt ostracizat din 1917 și până azi. Te

compățimesc sincer pentru tot ce ai îndurat și înduri încă, dar starea mea e și mai rea, așa că te poți mângăia! Și nevasta mea este o martiră, ca și d=na Stela, încă din toamna anului 1937, când am căzut greu bolnav, și m'am supus la 3 operații consecutive în Chișinău (1937 Noembrie), Viena (Ianuarie și Mai 1938), dar fără folos. O nouă operație nu se poate face în aceste vremuri, mai cu samă fiind f. grea și complicată și apoi nici n'am bani pentru așa ceva. Din cauză de boală am fost scos înainte de vreme la pensie (în Mai 1940), când m'a surprins învia bolșevică greu bolnav în pat și netransportabil, în cele 2—3 trenuri supraaglomerate, cu alți nenorociți valizi, cari fugiau de groază. De mine au uitat toți și nici nu mi s'a arătat la timp și pe față *gravitatea* situației, așa că am rămas câteva săptămâni, trăite cu groază de nedescris și numai printr'o minune am putut scăpa la timp și pleca, refugiindu-mă întâiu la Suceava, unde găsind pe sora refugiată de panică la Ploiești, am plecat la Craiova, ca să pot trăi mai la adăpost și liniștit.

Toată averea, inclusive biblioteca mea, și o parte din cea a tatei adusă acolo, arhiva etc. am pierdut'o; iar în plus am fost prădat la vamă de ultimii bani ce-i păstrasem p. o eventuală operație 152.000 lei. Formele de pensionare mi s'au făcut abia aici în Octombrie, așa că dela Mai până atunci am trăit din împrumuturi și ajutoare prietenești.

Nu-i nevoie cred să vezi că sunt mai nenorocit decât Tine, dar totuși fericit având o nevastă bună și miloasă, ca și a Ta, care se mai chinuește și azi cu mine, ținând locul medicului, subhirurgului și surorii de caritate, pe cari nu-i pot plăti, ca să-mi mai facă tot ce-mi trebuie zi de zi; ca pansamente, leacuri, alifii, băi, ceaiuri vegetale etc.

La Suceava aș fi venit și aș veni încă cu drag știind că am acolo câteva rude și prietini buni Dar probabil nu voiu veni aici mort, căci nu va avea cine cheltui cu transportul meu de aici până acolo și nici interes s'o facă... Fiecare om cu soarta lui. Leonida n'a putut fi apostol la el acasă și nici eu la Suceava. Ahasverus nu este ființă legendară! Ți-am scris că trăesc aici singur, adică numai cu nevastă-mea (căci altfel ar fi imposibil!), dar absolut fără rude, prietini și crăieni. Avem câțiva cunoscuți de cari ne leagă unele interese efemere, deaceea trăim f. izolați, retrași și monoton — trist, fără zile senine cum le ai Dta., căruia îți intră totuși câte cineva în casă din când în când."

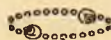
Scrisorea mai are și următoare P. S.:

„Dacă ții cu orice preț să mă aveți acolo (în unserer Bande der 3-te, 4-te etc.) faceți o „societate de salvare pe acțiuni“.

Dorința de a se întoarce măcar mort la Suceava, totuși i s'a împlinit. În 29/XI a fost petrecut dela biserica sf. Nicolai, cu un sobor de 6 preoți și un diacon, de 2 coruri și multă lume la locul de vecinică odihnă. În biserică a vorbit Părintele protopop Văleanu, și apoi, trecând cortegiul pe lângă monumentul tatălui lui, s'a oprit în fața liceului „Ștefan cel Mare“ unde a vorbit d-l Ienceanu, directorul liceului. Și a fost așezat în cripta familiară lângă părinții săi. La următorul a cuvântat d-l inspector Ștefan Pavelescu și d. f. inspector șef Emanuil Iliuș.

Și numai în acest chip Liviu Marian și-a putut pune cruce tristei și nesfârșitei sale bejenii!...

Leonida Bodnărescu

DER OLT-FLUSS

de O. Goga

Die sonst so scharfsinnige Chronik
Nennt nicht den gütt'gen Augenblick
Der uns're Plage hat verbrüderet
Auf ewig mit des Frohsinn's Glück.
Gesegnet sei der heil'ge Morgen
Der uns're Trauung hat vollzogen,
O! Alter Olt! Mit glüh'nden Lippen,
Wir küssen deine grauen Wogen.

In deines Wassers kleiner Festung,
Dort schlafen all' unsere Lieder;
Dort pocht geheimgehalt'ne Trauer
Um Träume die nie kehren wieder.
Du flechtest zu-einem Regenbogen
Den Schatz unserer vielen Tränen
Und führst den Sand, den ach so teuer'n
Zur Douau-Furt, zur blauen, schönen.

An deine Ufer kommen, schüchtern,
Die Jungfrau'n, in der Dämmerung.
Und mit der Schürz' im Gurt geknüpft,

Frühmorgens, kommen Weiber, jung.
Und Hirten mit der weissen Kappe,
Die Sehnsucht mit der Flör' erzählen;
Und wieviel Lieder, wieviel Tränen
Führen nicht mit, im Lauf, die Wellen?

Gedanken — schwer — bedrückter Wand'rer,
Du lässt uns doch so schwer zurück,
Uns're Gefilde süss umarmend
Schaust oft dich um mit traur'gem Blick.
Ziehst langsam fort... denn deine Welle
"Nes Volkes Sehnsucht führen mag,
Das lang' schon, sehnsuchtsvoll erwartet
Einen gerechten Feiertag.

In grossherziger'n Zeiten einst,
Auch du warst Ritter, ehrenwert,
Als schlaue Herren, uns den Glauben
Zu rauben, schwuren stolz, auf's Schwert.
Du Bruder uns'res bitter'n Weinens
Und unserer Empörungen,
Des schauderhaften Zornes Kummer,
Gebraust hast gegen Himmelshöh'n.

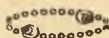
Wie schauderten empor, versteinert,
Aus ihrem übermütgen Tanz,
Armee'n mit prächt'gen Kupferhelmen
Und Pferde=an Halftern: Gold und Glanz,
Als auf dein väterliches Rufen,
Vom Walde eilten auf die Felder,
Die Axt unter dem Arme drückend,
Die Söhn' der schönen Fee der Wälder.

Das Kupfer starb im Staub, zerschmettert,
Der tapf're Urwald jauchzte drein,
Du Bruder, siegreich, grosser Meister,
Durchbrachst den starken Damm, allein,
Und mit errötendem Gesichte,
Durchdrangst die Tiefe dann, des Tal's
Und krümmtest, stolz und widerspenstig,
Deinen erhab'nen Wellenhals...

Ich hab' euch lange schon begraben,
 O Zeitenscherben, preisenswert,
 Ohnmächtig scheinst auch du mir heute
 Seit Kaisers-Ketten dich gesperrt.
 Wie die zerschlag'nen Wellen, ächzen
 Auch wir, Gefährten, deine treu'n ;
 Doch wenn wir all' zugrunde gehen,
 Du Olt sollst unser Rächer sein.

Ergiesse wilde schaur'ge Fluten
 Über das Tal mit Gold-Korn-Gründen
 Es soll die Scholle mit dem Schatz
 Der uns entfremdet wurd', verschwinden
 Du sollst die Erde uns'rer Leichen
 Auswühlen, wo das Grab uns stand,
 Dass wir mit all deinen Gewässern
 Umsiedeln in ein and'res Land.

Trad. de Olvian Soroceanu

Străbătând Moldova

În amurgul de vară în care văpaea de zăduf a zilei se topise, cu acelaș „auto-motor“ părăsim Fălțicenii. La Dolhasca era noapte deplină, când am ajuns. Norodul broaștelor din smârcurile Șomuzului umplea văzduhul cu orăcăitul nesuferit. Pentru Cernăuți avem tren abia la ora 2 după miezul nopții. Câteva ceasuri de așteptare într'o stație atât de puțin ospitalieră nu-i lucru așa de plăcut. Încerc să dorm, să mai treacă din vreme, dar peste puțină. Fărtații de suferință și acum au gust de vorbă. Întră, ies, trântesc ușile după vechiul obicei. Țipătul disperat al doamnei — victima unei furt — sperie ultimele încercări de somn.

Evenimentul nocturn dă apă la moara celor limbuși. Zaiafetul se întetește până ce aflăm — spre bucuria noastră — că, acceleratul de Cernăuți intră în stație. Bine că plecăm! Peste câteva minute eram în trenul mult așteptat, care se și pune în mișcare. Vereștii, Burdujenii, Ițcanii, apar în noapte. În partea stângă a drumului mii de licurici scânteiază în întuneric, făcliile de veghe care descopăr Suceava. Se pare că stelele cerului s'au scoborit aici. Numele ve-

chii cetății moldovene produce adânc ecou în suflet. Suceava Scaunului domnesc; Suceava lui Ștefan, în care de peste patruzeci de ori măritul voevod a intrat cu alaiu de biruință; Suceava Mirăuților, a Sfântului Gheorghe; Suceava moaștelor Sfântului Ioan aduse aici din locul mucenicii sale de marele ctitor al țării Alexandru cel Bun ca scut de credință și ocrotire Moldovei, care avea să treacă cumplite veacuri; Suceava tragedia mândrului Domn Despot cu gânduri împărătești, ucis de buzduganul Tomșei-Vodă; Suceava din apropierea locului de baștină a lui Ciprian Porumbescu, a cărturarilor păstrători de lege și datină românească chiar când stăpânia duhul năbușitor austrieccesc... Luminile din Suceava s'au îndepărtat, s'au stins, de mult, candela din inimele noastre, pâlpăe încă, veghează... Suceava!...

Se face ziuă; desprinsе parcă dintr'o lume de vis apar aidoma: colțuri de case bătrânești cu pereții albi și acoperișuri de șindrilă înegrită de vreme, cu prispe largi împodobite de flori imbietoare, dealuri acoperite de livezi sau frânturi de codru. Apele adunate din ploi se scurg printre frumoase locuri pline de verdeață proaspătă și mai departe turlе bisericеști clădite pitoresc din lemn după vechiul obicei al Moldovei. Câmpul e lucrat cu rânduială și gust, care face din pământul Bucovinei adevărată grădină. Când se luminează mai bine apar și oamenii pământului, printre cari atâția își poartă cu mândrie portul străvechi împodobit de frumoase și evocatoarele plete argintii ale bătrânilor arcași.

Gările de o sobrietate rece n'au nimic comun cu tot ce a durat de veacuri simțul și gândul plecat spre frumos, al Bucovinei.

În apropiere de Cernăuți decorul pierde din pitoresc. Tot ce s'a întocmit aici pare pus la cale de rânduiala statului de ieri, străin de vechile manifestări ale sufletului băștinaș.

E destul de dimineată când ajungem în marele oraș. Acelaș amestec de mulțime în care elementul ostășesc impune ca număr. În stradă atâția călători așteaptă zădarnic apariția trăsurilor. Stăpânirea bolșevică a făcut să dispară și acest elementar mijloc de transport, care ușura viața omului. Datorită amabilității Maiorului Angheluță cași a celuiilalt camerad comandant de legiune dela Fălticeni, Maiorul Drăgulănescu, am fost scutit de neplăcerea să-mi car bagajele în spinare.

Plecăm și caii urcă din greu priporul din apropierea gării. Lângă Piața Unirii, câteva clădiri mistuite de flăcările războiului. Împună-

toarea sinagogă — dintre cele mai mari din lume — a avut aceeași soartă. Casa de rugăciune și de zavistie umană a stăpânilor de ieri a rămas doar un uriaș schelet de fier, în așteptare de-a fi desfăcut din încheiturile, cari amenință cu prăbușirea.

Negoțul pe nesimțite intră pe mâini românești, cari fac bune afaceri și năzuiesc să întocmească puternica clasă mijlocie de mână. Cooperativa „Meseriașilor Român“, condusă de d-l avocat Dr. Aurel Morariu ajută de asemenea la clădirea economiei naționale de aici. Dacă ar lipsi anumite piedici, tot naționale..., lucrurile ar merge și mai bine.

Galantarele nenumăratelor prăvălii sunt pline de variate mărfuri, cari — de-ar fi mai ieftine — ai avea impresia vremurilor bune, de pace și belșug.

Libertatea românească reface vizibil orașul, care un an de zile, — te înfiori — a trăit sub silnică și blestemată stăpânire străină!...

Văd în cabinetul său de lucru pe vrednicul, viteazul și bunul Român, Generalul D. Carlaonț, bine așezat în acest prag de țară, unde bat furtunile amenințătoare ale atâtor străini haini și râvnitori ai vechiului pământ românesc, peste care flutură din nou și pe totdeauna steagul seminției și vitejiei noastre. În Europa cea nouă și de împlinire a dreptății, nu va mai fi loc aici decât pentru noi, în primul rând numai pentru noi, urmașii firești ai străbunilor Voevozi.

Toate liftele aduse din Răsărit și Miază-Noapte să împruțineze puterea neamului nostru, să plece de unde au venit. Din nou pe pla-iurile Bucovinei să crească, să înflorească, viața și graiul românesc de odinioară!

* * *

Cu mare bucurie, am intrat în casa ospitalieră a bunilor noștri prieteni, — prietenii atâtor focșăneni — D=na și D=nul Profesor universitar Leca Morariu, Români și oameni de mare ispravă, stegari ai culturii românești, cari încă din casele părintești a Doctorului Lupu dela Suceava și Părintelui Constantin Morariu din Pătrăuți, poartă în mâinile lor viguroase, făclia celui mai curat românism.

Ispitele stăpânirii străine de ieri, ca și bunurile politicianiste ale Regatului întregit, n'au fost în stare să-i abată din drumul celui mai curat idealism și dragoste desinteresată pentru neamul lor. Frații Victor și Aurel Morariu sunt asemenea dintre fiii cei mai buni ai Bucovinei.

Cu aceeași plăcere am vizitat pe D=na și D=nul Prorector Maximilian Hacman, persoane așa de simpatizate în Focșani și pro-

eminente figuri bucovinene. În aceeași casă, sora Doamnei Hacman, talentata pictoriță bucovineană, pribeagă printre noi în anul doliului național, îmi vorbește cu simpatie despre „Focșanii noștri“, căruia îi păstrează nestinse și frumoase amintiri.

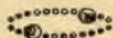
* * *

Cernăuțul a rămas încă un conglomerat de străini. Pe străzi, în localuri, peste tot se aude graiul altor neamuri care-și dispută încă întâițateea cu ai noștri. Trufia, cutezanța străină e destul de vizibilă la Cernăuți, încât deseori cei chemați să facă rânduială sunt puși în situația să ia măsuri.

Starea aceasta de lucruri nu va dăinui încă multă vreme. Sunt speranțe că Cernăuțul, straja noastră dela Miază-Noapte, va reintra pe deplin în vechile sale drepturi de datină și duh românesc. Bunii Români așteaptă cu înfrigurare acest viitor. În granițele Românismului de mâine, se vor împlini și aceste legitime și mult așteptate năzuinți. Așa să ne ajute Dumnezeu!

I. M. Dimitrescu

(După ziarul „Focșanii“ An. IV No. 83 din 2 August 1942)

LUNA

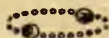
*Păduri de brad... miresme de rășină...
Tăcere împietrită'n care sapă,
Cu ciocănașe de argint și apă,
Șoapta pârăului cu unda lină.*

*Din codri zimțuți pe crește,
— Frunte de foc —, luna răsare:
O Cosânzeană din poveste...
Brâu de lumină lunecă pe zare.*

*Înăbușite'n brazi și prund,
Trec unde repezi, șerpund sub lună:
Sopârle, scânteind, se-ascund
În fund de codru și genună.*

*Sub scânteierea blândă, caldă
A stelelor, în apa rece,
Trup tremurat și luminos se scaldă,
Când, peste valuri, luna leneș trece.*

Aurel V. Sânger

Liviu Marian și Bălții Basarabiei

În 1917 profesorul Liviu Marian fu chemat de către Zemstva Gubernială a Basarabiei ca lector de limba română la cursurile pentru învățătorii basarabeni, ce au durat dela 15 Iunie până la 15 August în Bălți.

Comisiunea școlară moldovenească de pe lângă această Zemstvă l-a ales membru activ — aici a lucrat alături de Gh. Tofan, fostul redactor al *Junimii literare* dela Cernăuți și Suceava — în care calitate a activat intens la organizarea școlii moldovenești din Basarabia, colaborând la întocmirea abecedarului P. S. Gurie, fiind însărcinat și cu cercetarea și cenzurarea manualelor didactice pentru școlile primare moldovenești din întreaga provincie.

Liviu Marian a colaborat pe rând cu articole culturale, literare, critice și didactice la revista „Școala moldovenească“, la „Cuvânt moldovenesc“, „Glasul moldovenesc“ (Bălți), „Sfatul Țării“, „Școala“ Basarabiei“, „Moldova dela Nistru“ și „Renașterea Moldovei“.

Împreună cu învățătorii moldoveni din jud. Bălți a întemeiat în 1917 „Societatea învățătorilor moldoveni din județul Bălți“, care a luat asupra sa organizarea și conducerea învățământului primar din acest județ.

În cursul întregii luni Octombrie 1917 a condus cursurile pedagogice din orașul Bălți, iar în Decembrie acelaș an, cu elemente moldovenești a reprezentat piesa „Florin și Florica“ de Alecsandri. În acelaș an, s'a străduit și a isbutit cu ajutorul Comitetului soldaților moldoveni să introducă limba română ca obiect de predare la cele două licee din Bălți, iar cu sfârșitul anului (20 Decembrie 1917) a început un curs de adulți în limba română cu funcționarii din Bălți.

După ce i-a inițiat pe intelectualii moldoveni ai acestui ținut în literatura și graiul limbii literare, împreună cu câțiva localnici de inimă a întemeiat ziarul „Glasul Moldovenesc“, devenit mai târziu „Unirea“, în Bălți.

La 2 Martie 1918, împreună cu membrii Consiliului Zemstvei județului Bălți, printre care se aflau Simion Murafa, un mare animator pentru Unire, — ucis mișelește de bolșevici mai târziu — Emil Catelli, azi deportat în Rusia, și Ion Pelivan, a hotărât Unirea cu Patria Mamă, redactând personal actul, pe care l-a adresat Sfatului Țării din Chișinău, cu rugarea de a face Unirea în numele întregii Basarabii.

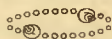
În Aprilie 1918 a întemeiat la Bălți societatea corală „Simion Murafa“, care a dat festivaluri, sărbătorind Unirea Basarabiei și a Neamului precum și celelalte evenimente naționale.

În acelaș an, dela 15 Mai până la 15 August, a condus cursurile pedagogice dela Bălți, iar la liceul de băieți, unde deține catedra de limba română, a pus temelia unei frumoase biblioteci românești.

În activitatea sa culturală pe lângă șezătorile organizate la țară, în acest ținut, a răspândit abecedare și cărți românești aduse special și personal dela Iași.

Începuturile de viață românească organizată în acest principal centru cultural și economic din nordul Basarabiei, după desrobire, sunt, după cum vedem, strâns legate de numele lui Liviu Marian, care în vremuri de vitregie, a trebuit să părăsească Suceava și Bucovina lui scumpă, pentru ca împreună cu alți nenumărați intelectuali români de pe plaiurile noastre, mânați de un puternic simț național să se împrăștie pe tărâmurile Basarabiei descătușate, constituind falanga luptătorilor cari au desmorțit, au luminat și dezvoltat conștiința românească de pe acele meleaguri.

Mihai Căraușu

Ispisoc dela Simion Movilă din 7115 (1607) Mai 4*)

Rezumat: Simion Moghilă dă uric și întăritură boierilor Tăutul și Toader, fiii lui Petre Vranceanul, pe a treia parte din heleşteul de sus din Căldărani și a treia parte din moară.

Io Simion Moghila voevoda bojiu milostiu gospodar zemli moldavscor — oj priidoșea pread nami i pread nașimi boleari nași slughi Tăutul i brat ego Toder sinovi Petri Vrăncianul i prinesli edna list tul za sveadiatelstvo ot Toloctico vel suljear i ot Simion Pilipovschii biv prăcălab i Măniaiil prăcălab i Dimitru Roșca biv portar iacoj sea potocmle ot preadnimi să cneaghinea Negoia stara i să dășta eia Tudora i să innih vnuchi eia vâsi radi edna ceast za otninu ot selo Cavadinești cîto prodat pan Ion Neagoe prăcălab

*) Originalul se află în posesia noastră și face parte din colecția Leon Flondor din Milie. — Vezi A. Vitencu „Vechi doc. mold.“ din 1925.

*i ceast Petri Vrănceanul ino za ceast Petri Vrănceanul a on bil
văzeal petdeseat ug. Taj s(i)nove Petri Vrănceanul viș pisanih imea
Tăutul i Toader a on ostavil tih pneazi i văzeali radi tih pneazi
tretaa cīast ot vișnii stav ot Căldărani i tretaa cīast ot mlin —
ino mi videavșe tot viș pisanii list za sveadeatelstvo ot tih vișe
pisanih boleari — a mi tacojde i ot nas dali i potvardili esmi slu-
gam nașim Tăutul i Toader s(i)nove Petri Vrănceanul toa tretaa
ot vișnei stav i ot mlin ot Căldărani — caco daem i ot nas — vășem
dohodom i inī da neumışlet.*

Pis u las vleato zrei Mai d gospodnea rect

*(L. S.) sigilul de ceară scos cu
hârtia ruptă sub el.*

... vel logofet uci(nil)

Nica (?) vtori logofet

† Nebojatco

Traducere

† Io Simion Moghila voievod din mila lui Dumnezeu, Domn al Țării Moldovei.

Adică au venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri slugile noastre Tăutul și fratele lui Toader fiii lui Petre Vrănceanul și au adus aici o scrisoare ca mărturie dela Ion Tolocico vel sulger și de la Simion Pelipovschi fost părcălab și Mănăil părcălab și Dumitru Roșca fost portar, precum că s'au învoit înaintea lor cu soția lui Neagoe cel bătrân și cu fiica ei Tudora și cu alți nepoți ai ei toți de bună voie pentru una parte ca ocină din satul Cavadinești pe care a vândut-o Domnul Ion Neagoe părcălab și partea lui Petre Vrănceanul numai pentru partea lui Petre Vrănceanul și el luase cincizeci de ughi, iar fiii lui Petre Vrănceanul cei de sus scriși cu numele Tăutul și Toader și el a dat acei bani și ei au luat bucu-roși acei bani a treia parte din heleșteul de sus — din Căldărani și a treia parte din moară. Deci noi văzând acea scrisoare mai sus scrisă ca mărturie de la acei boieri mai sus scriși și am dat și dela noi și am întărit slugilor noastre Tăutul și Toader fiii lui Petre Vrănceanul acea a treia parte din heleșteul de sus și din moara din Căldărani, precum li dăm lor și de la noi cu tot venitul și altfel să nu fie. S'a scris la Iași în anul 7115 (1607) Mai 4.

Pricină domnească.

(L. S.)

... (rupt) mare logofăt a scris

... al doilea logofăt

† Nebojatco

Ispisocul e scris în frumoasă slovă mărunță pe hârtie subțire, de dimensiunile $21 \frac{1}{2} \times 33$ cm. Hârtia prezintă în transparent, ca marcă a fabricii, capul de bou într'un chenar înflorit. Pecetea mare domnească, aplicată în ceară pe document a fost scoasă, evident de o mână interesată, dimpreună cu o fâșie de hârtie de la mijloc. Sigilul a lăsat însă urme bine imprimate pe ambele părți ale foii, în-păturită în formă de plic. Se pot bine distinge: steaua între coarne, soarele și luna din părți. În dosul documentului se află notată cu literă cirilică însemnarea „ispisoc domnescu“.

Documentul, cum vedem mai sus, se compune din două părți; prima tratând despre satul Cavadinești, iar a doua despre un heleșteu și o moară din Căldărani. Din textul ispisocului nu rezultă legătura dintre ambele localități; aceasta se lămuria, poate, prin conținutul scrisorii, prezentată lui Vodă de cătră boierii Tăutul și Toader Vranceanul ca adevărită dela numiții dregători ai Moldovei.

Atât după numele geografice, cât și după cele ale persoanelor rezultă că ispisocul se referă la ținuturi din Moldova de jos, satul Cavadinești fiind situat în plasa Horincea, jud. Covurlui, la 80 km. depărtare de Galați (vezi *Marele dicț. geogr. al României*).

Localitatea Căldărani n'o putem identifica.

Diacul care a scris documentul nu mai cunoștea pe deplin limba slavonă, căci îl vedem făcând greșeli gramaticale precum „edna list“, (numeralul feminin lângă un substantiv masculin) și greșeli lexicale, precum „se potocmile“, după românescul s'au *tocmit*, s'au învoit. Greșeli de felul acesta se repetă și'n alt document dela Simion Movilă din același an și aceeași lună 7115 (1607) Mai 13, document reprodus de T. Balan în *Documente bucovinene*, vol. I, pg. 140.

A. Vitencu

Știri despre sfârșitul lui Liviu Marian*)

Deși îl știam greu suferind nu ne-am așteptat să ne părăsească așa de curând, mai ales că în ultima vreme ne-a înștiințat despre hotărîrea sa de a se stabili în Suceava, în primăvara anului viitor.

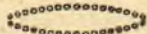
Așteptam cu atâta dor și mulțumire împlinirea acestui gând al său, având convingerea că aici, cu atența noastră grijă frățească, în mijlocul pitorescului Sucevean evocator de atâtea amintiri din viața sa,

*) Dintr'o scrisoare a d-lui profesor Mihai Căraușu, datată: Suceava 18 XII 1942.

se va întrema, și trupește și sufletește, și-și va putea continua activitatea literară. Soarta însă a pus capăt gândurilor. Debilitatea fizică excesivă la care ajunsese în ultimul timp, n'a putut rezista unei noi suferințe mari și grele, care l-a stins departe de Suceava și Bucovina lui scumpă. A fost să se împlinească niște inexplicabile legi fatale cu acest om, care în ființa lui spirituală, cristaliza un model de cele mai alese calități.

Suntem foarte mulțumiți că'n aceste împrejurări grele l-am putut aduce aici, să-și toarcă somnul vecinicii alături de scumpii și neuitații părinți. Am îndeplinit astfel ultima sa dorință — și această faptă a noastră, împreună cu prețuirea așa de frumoasă ce au manifestat-o colegii, prietenii și foștii săi elevi, ne întărește în neasemuita noastră durere, ne face să trăim mai intens în amintirea acestei frumoase și mândre vieți românești și ne înalță cu sufletul spre memoria lui eternă.

(M. Căraușu)

„Armonia“

Cuvântul Președintelui Leca Morariu la Marele Concert
din 10 Dec. 1942

*Domnule Guvernator și ilustru Patron al acestui sobor
de românească spiritualitate, Doamnelor și Domnilor,*

E o zi oarecum istorică astăzi, când *veterana Armonie* (de 6 decade vârstă), dar mai ales *tânăra Armonie*, „Armonia“ incintă a sufletului românesc pururi tânăr pe aceste *arborosene* plaiuri, după o completă înăbușire de doi ani de zile, își reie activitatea publică și'n stil mare (deci nu numai în acele bimensuale *Academii* și celelalte incidentale manifestări ale ei). Oricât de vitrege ar fi o seamă de condiții în cari „Armonia“ pornește la nouă afirmare, deposedată fiind de aproape întreg avutul ei și mai ales de acea atât de unică bibliotecă a ei, reală arhivă națională de manuscrise și autograme muzicale, poate, pe totdeauna pierdute... În adevăr, prea furăm crunt încercați prin invazia din Iunie 1940, care chiar tradiționala *Sală a Armoniei* (aceeași în care noi am ucenicit și-am mucenicit sub bagheta nemuritorului Tudor Flondor) a pângărit-o cu verdictele unui tribunal marțial roșu.

Dar prea era înalt-nimbată această *Armonie*, de atâta pârguire a făptuirilor ei românești, această *Armonie*, laureată în Expoziția ju-

bilă din 1906 dela București cu diplomă de onoare și medalie de aur, decât să nu poată renaște de pe rugul propriei sale cenușe. Nu se putea deci ca, alături de suratele ei în colaborare culturală *arboroseană* să nu răspundă la apel și „Armonia“, devalma cu singura ei soră mai mare (căreia „Armonia i-i și afiliată), deci: *Societatea pentru Cultură* (de 80 ani vârstă) — și devalma cu mai finerele ei surori: *Școala Română* dela Suceava (de 59 ani), *Doamnele Române* (de 51 ani), *Societatea Mazililor și Răzeșilor* (de 42 ani), „*Ciprian Porumbescu*“ dela Suceava (de 39 ani), *Meseriașul Român* (de 35 ani) și „*Tudor Flondor*“ (de 22 ani). Aceasta, pentru a afirma cât de intens-românește pulsează viața culturală în cuprinsul Provinciei invadate ieri cu pretenții complet ilegitime.

Și astfel, renăscută abia la 2 Aug. 1942 (deci acum 4 luni) din pustiul în care o prăbușise vâltoarea zilelor de ieri, „Armonia“, cu aureola gloriului ei trecut, dar mai ales cu sufletul pururi-tânăr al românității sale, s'a putut repede ridica până la următorul bilanț al activului său: Șase *Academii* (= șezători muzicale-literare), inaugurate la 9 Oct. 1942 și depănate tot la două săptămâni una; două colaborări incidentale (la Serata muzicală-literară a Institutului German, din 23 Nov. și la Concertul Consiliului de Patronaj, din 5 Dec.); și Concertul de astăzi. Precum altă trainică faptă a *Armoniei* redivive e: reluarea unei vechi tradiții armoniste, care vine din anii 1885 și 1886, adică publicarea operelor inedite ale compozitorilor noștri. În 1885 apărură primele 3 fascicule, iar în 1886 fasciculele IV și V din Colecția muzicală „Armonia“ (cu piese de C. Porumbescu, Isidor Vrobochievici, Eus. Mandicevski, T. Flondor, Ștefan Nosievici, V. Humpel ș. a.). Opt dintre aceste piese se execută astăzi pentru a evidenția cât de temeinică e această începătoare muzică românească.

Ei bine, Colecția „Armonia“, întreruptă la 1886, continuă astăzi cu fascicula 6 din Colecția „Armonia“, Cernăuți 1942, cuprinzând, în chip omagial, compoziția d-tale, distinse Măestre profesor Constantin Șandru, brodată pe textul duiosului Șt. O. Iosif, cu titlul *În ochii tăi* — compoziție care deasemenea s'a înșirat în programul nostru de astăzi.

E deci momentul să recunoaștem, fie chiar cu riscul sau aparența unui coeficient de nemodestie, că renăscuta *Armonie* e plastic-viabilă, înțelegând glasul vremii: că astăzi fiecare din noi, oriunde s'ar afla, trebuie să activeze românește nu numai cu îndoite puteri, dar și cu întreprinderi realizări, pentru a contracara sinistrul zăstimp de muțenie românească și barbar răsfăț de pe aceste meleaguri.

Și mai reducându-l ceva „coeficientul nemodestiei” (cum îi ziceam), e iarăși momentul să precizăm *cum* anume s’au putut realiza asemenea fapte? Cu devotamentul, cu abnegația celor căliți în școala de jertfă culturală a *Armoniei*! Începând dela acești 38 (mai precis, inclusive pianul: 39) membri ai „*Armoniei-de-ieri*”, mobilizați din contingentele emerite ale *Armoniei* de altădată (abia șase inși din acest cor aparțin generației mai tinere, mai epi=armoniste) — așadar întâi cu concursul acestor entuziaști matadori muzicali (programul nostru îi compartimentează pe voci, în ordinea alfabetului), cari, în destul de ingrate condiții ale confortului (în adevăr Sala *Armoniei* n’a prea fost congestionată de prisosul combustibilului), după 25 repetiții, sub râvna de oțel și cu fineța de neîntrecut cizelator a măestrului C. Șandru, au putut încheia unitarul ansamblu de față, ansamblu care cuprinde 10 foști sau actuali dirijori¹⁾ de coruri și 10 reputele elemente solistice²⁾ — (dirijori deținători de strălucite premii, ca P. C. Sa Păr. Eugen Jancovschi, care în *Concursul de coruri țărănești populare* organizat de Soc. „*Armonia*” în 17 Mai 1931, a cucerit cu corul său (29 flăcăi din comuna Cosmin) cel mai mare premiu: *Premiul I cu medalia de aur încoronată*; și dirijori de coruri premiate, ca d. p. dirijorul aceluia Cor „*Meseriașul Român*”, care, acum câteva zile, ne încânta în *Academia* noastră din 4 Dec. crt.: Corul „*Mes. Rom.*”, distins (în acelaș concurs din 17 Mai 1931) de soc. „*Armonia*” cu cea mai înaltă distincție morală de care dispunea atunci „*Armonia*”: titlul de *Cor-Membru al Armoniei*, titlu care conferă dreptul de a cânta într’un Mare Concert al *Armoniei*.

Și s’a mai putut realiza Concertul de astăzi și cu Concursul celuiialt devotament, *extern*, al tradiționalei generozități bucovinene, vădită prin ofrande ca următoarele: darul armonistului nostru, d-l Ioan Petculescu, care ne-a multiplicat partiturile corale; darul tipografiei „*Glasul Bucovinei*” care ne-a publicat afișele; darul tipografiei Ieremie Opreșeanu care ne-a tipărit programele; și darul d-lui Director al Învățământul și Culturii, Ilie Vișan: subvenția de 150.000 lei pentru publicarea pieselor inedite ale compozitorilor bucovineni (în special: C. Porumbescu și E. Mandicevski). Așadar: meritul nu e numai al *Armoniei*, ci al generosului ctitoricesc elan românesc de oricând;

¹⁾ P. I. Frunză, N. Gherman, E. Jancovschi, Dr. A. Liteanu, Dr. Aurel Morariu, Dr. Victor Morariu, D. Scraba, D. Staroste, C. Șandru, M. Totoiescu.

²⁾ O. Gherman, Dr. A. Liteanu, Octavia Lupu-Morariu, Gh. Mănăstireanu, Gh. Petrescu, Dr. Eusebie Saghin, Șt. Scalat, D. Staroste, C. Șandru, O. Ștefureac.

acelaș care, în cumintele grai al țăranului nostru, s'a cristalizat în dictonul: *Dar din dar se face Raiul*. Și pentruca în adevăr *darul din dar Raiu să se facă*, „Armonia“ a decis ca o parte din venitul acestui concert să fie menit pentru caritabilul fond al *Ajutorului de iarnă*, iar altă parte imprimării ineditelor lui C. Porumbescu.

Dar meritul cel mai merit al soborului nostru din această seară rămâne al celui mai asiduu membru din corul *Armonia=de=ieri*, care, fatal și firește, trebuia să fii d=ta, ilustre al nostru dirijor artistic,

Măestrul Constantin Șandru

d=ta, domnule profesor și măestre Constantin Șandru. Și mare și caldă e bucuria corului armonist de a=ți oferi în amintirea acestei clipe de acum acest album omagial, cuprinzând și noua d=tale com=poziție *În ochii tăi*. Semnăturile membrilor din corul „Armon.=de=ieri“, adăugate acestui album, fie totatătea mărturisiri de admirație și afec=țiune ce ți le păstrăm pentru viteaza d=tale operă de înalt=pilduitoare abnegație și de frățească prietenie. Iar modestul nostru gest de re=cunoștință fie și el o mult=întârziată și binemeritată răsplată pentru acel idealism al d=tale de totdeauna, acela care te=a vrăjit încă de pe băncile studiilor universitare, ispitindu=te, ca, din mijlocul Facultății de litere dela Cernăuți, să evadezi până'n Viena marelui Eusebie

Mandicevschi, pentru a urma muzica și pentru a deveni apoi distinsul nostru îndrumător în cântec, care ceasurile sale de tristă singurătate și le acompaniază cu izvodirea a câte unei psalmodii, ce în curând ajunge cântecul tutorora, foarte râvnit de antologiile muzicale, ca d. p. de cea a lui Liviu Rusu, *Culegeri de coruri*, Cernăuți 1937. Așa-dar: artistului dirijor și profesor și compozitor Constantin Șandru, cel mai devotat omagiu din partea *Armoniei*.

Rămâne acum să trecem în revistă jerba de cântec arborosean, prezentat în programul de astăzi. Adecă, cronologic, întâi *Tătarul* aceluia prea tânăr răpus de boală Ștefan Nosievici, care prin altă compoziție a sa, *Drum bun, drum bun, doba bate*, concurează cu cele mai populare specimene de cântec românesc, — deci cu *Deșteaptă-te, Române*, cu *Hora Unirii* și cu *Pe-al nostru steag e scris unire*. Iar *Tătarul* lui Nosievici, prin textul lui Alecsandri, poate fi de-o bine-venită semnificație, aproape palpitant de actuală, aruncându-i „Tătarului” hrăpitor de pământ românesc imprecăția și avertismentul: — Măi Tătare, unde ți-e fala? Corbii mușcă-acum din tine! — Cronologic, ciclul porumbesc se ’nșirue cu italic de seninul, de sonorul *Cântec sicilian*, atât de romanico-italic chiar în vocalitatea verbului:

La Palermo’n Mon Reale

Sunt păduri de portocale...

Fumuria reverie și icoană de vis din *Iarna* lui C. Porumbescu se prefiră apoi în cea mai suav-autentică Doină a aleanului și a tristei resemnări... Dimpotrivă, frenetică bucurie de viață zvâcnește în porumbescul *Marș al cântăreților* (de factură quasi-germană, înrudită cu tradiționalul *Wein, Weib und Gesang* tedesc) — și’n Valsul-poemă *La malurile Prutului*, care, din idila Prutului nostru, ne furișează până’n strălucirea unui bal-mascat, în al cărui val-vârtej țignesc sacadări de dialog ca: — Bon j’ur, bon jour, monsieur! Comment vous portez-vous? —

Marele Eusebie Mandicevschi, acela care trebuia să ajungă temutul contrapunctist al Vienei, faimos profesor al Academiei de muzică dela Viena și consilier intim întru cele muzicale al marelui Johannes Brahms, Eusebie M., de faimă mai mult decât europeană în muzicologia universală, se răspunde cu două transpuneri din Alecsandri.

Finul romantism al lui Tudor Flondor se adecvează perfect de congruent liricei lui Bolintineanu și Eminescu.

Muzica religioasă bucovineană — atât de înfloritoare în Provincia care, pentru prea strâmtul ei hotar, se bucură de o întreagă oblăduire arhierască — e reprezentată printr'una din capodoperele acestui gen, căci, alături de funebrul *Adusu-mi-am aminte de pro-rocul ce strigă* al lui C. Porumbescu, al doilea singular monument de muzică religioasă bucovineană e *Și era la ora a șasa* de Gh. Mandicevski, tropar la scoaterea Sf. Aier în Vinerea Patimelor, în care fratele lui Eusebie M., cu profundă intuire, a știut să evoce cumplitul ceas al supremei sfinte Pătimiri când — glăsuște troparul — „strigând Iisus au zis : — Părinte, în mâinile Tale încredințez Duhul meu ! — Și acestea zicând și-au dat Duhul...”

Din muzica bucovineană contemporană, suava lirică a lui C. Șandru, atât de adaptabilă licăritoarelor penumbre ale lui Eminescu sau duioșiei lui Iosif sau unei clipe de resemnare a lui Goga, — și glasul de aramă al lui Al. Zavulovici, chemător la cea mai durduitoare actualitate.

Totul — mănunchiu (destul de lacunar și destul de fragmentar) din vrerea acestei Bucovine creștine și române, care și cu această manifestare de astăzi ține să-și afirme și cuvenita sfeștanie ucigătoare a miazmelor din zilele de ieri, dar și dorita sărbătoare atotdominatoare a sufletului românesc din această ocină numai românească.

Domnule General, Domnule Guvernator,

Din prăpădul care a bântuit cu atâta vraște prin întreg patrimoniul Societății „Armonia“, o minune — adevărată minune — i-a salvat *Armoniei* diploma de onoare și medalia de aur dobândită la Expoziția jubilară dela București în 1906. Cercetătorii Academiiilor noastre s'au și putut uimi de prezența acestor piese în de altfel pustiul local al Societății.

Domnule General,

E acesta cel mai scump, cel mai sfânt drapel al nostru — dânsul simbolizându-ne nu numai izbânda noastră, încununată de recunoștința fraților noștri mai mari și mai tari, ci și blânda, duioasa aplecare de bun Sămăritean asupra ranelor proaspăt gâlgăinde ale fratelui mai mic, doborât la pământ de vrăjmașă căinoșenie, la margine de țară, la margine de drum.

Domnule Guvernator, Onorat auditoriu,

Cu înalt omagiu de recunoștință d-lui General și Guvernator Corneliu Calotescu, care a cordat acestei seri înalta d-sale distincție, rog pe d-l profesor și măestru Șandru să purceadă la faptă !

Gravitațiunea

Misterul gravitațiunii, a forței care produce mișcările corpurilor cerești și le guvernează cu atâta precizie, n'a putut fi pătruns până acum. Legea descoperită de Newton nu tradează nimic din secretele naturii acestei forțe. Dela descoperirea acestei legi, deci mai bine de două secole și jumătate, se știe numai atât, că această forță acționează la distanță și că scade cu pătratul depărtării dela corpul care o posedă.

În lucrarea de față vom expune pe scurt și numai în linii generale o concepție proprie asupra naturii gravitațiunii. Ea a mai fost publicată odată în broșura subsemnatului *Das Rätsel der Welt*, Cernăuți 1924, iar a doua oară, în Anuarul unui liceu cernăuțean, la 1925.

Lucrarea prezentă se deosebește de cele anterioare prin faptul că cuprinde elemente noi în sprijinul concepției noastre asupra gravitațiunii, iar cele vechi sunt mai bine precizate.

Faptul că forța gravitațiunii și cea moleculară au acelaș efect (și una și alta țin pe părți ale materiei la un loc) e o dovadă că ele nu sunt străine una de alta. Originea lor trebuie să fie aceeași.

Deoarece diferitele manifestări ale forțelor moleculare pot trada mai ușor originea acestora decât gravitațiunea pe a sa, deaceia ne vom ocupa mai întâi de ele.

Din fizica elementară știm, și experiențele, pe care le facem sau le observăm zilnic, ne arată, că una din proprietățile generale ale corpurilor e divizibilitatea lor. Aceasta e o dovadă că forțele moleculare ale corpurilor pot fi distruse. Dacă presăm la un loc particule de materie sau le topim (d. e. metale) și apoi le răcim, căpătăm corpuri cu forțe moleculare puternice. Aceasta dovedește că forțele moleculare pot fi create. De aici rezultă că ele nu sunt o proprietate a materiei.

La căldură corpurile se dilată. Fenomenul acesta se explică astfel: Moleculele corpului încălzit se pun în mișcare și-i măresc astfel volumul. Ce forță e aceasta și cum e ea introdusă în interiorul corpului, ca să poată împrăștiia moleculele lui în toate părțile? Ceva mai mult: Dacă topim o bucăică de metal, el ia formă sferică. Cu creșterea temperaturii metalului, scade forța moleculară a particulelor lui, ceea ce dovedește că forțele moleculare și căldura sunt opuse una alteia. Și totuși la un moment dat, când metalul începe a se topi, această forță, cu toată opunerea aceleia a căldurii, e în stare să adune

toate particulele metalului în jurul unui centru, unde pare că s'ar fi refugiat, și să formeze din el o sferă. Totul se petrece astfel încât pare că la un moment dat s'ar fi făcut o învoială între aceste două forțe contrare una alteia, în urma căreia se obligă să nu se mai combată, ci să colaboreze la adunarea particulelor metalului în jurul unui centru. De altfel se știe că orice lichid în cantitate mică (strop) are formă sferică.

Adoptarea formei sferice de către corpurile mici, când sunt în stare lichidă (stropi), adică atunci când gravitațiunea pământului influențează mai puțin asupra formei lor, dovedește că corpurile au de suportat din afară o concentrică presiune, care le dă existența și care e forța moleculară a particulelor lor. Numai o presiune exercitată din afară, constantă și la fel de mare în toate punctele suprafeței unui corp în stare lichidă, poate să-i dea formă sferică. Iată de ce. Dacă asupra unui corp se exercită o astfel de presiune, ea e cu atât mai mare, cu cât suprafața corpului e mai neregulată. Aceasta din cauză că suprafața lui e în cazul acesta mai mare decât când e regulată. Cea mai regulată și prin urmare și cea mai mică suprafață o are corpul atunci, când are formă sferică.

¶ Cedând presiunii dela suprafața lor, corpurile mici, în stare lichidă (stropii), sunt silite să ofere acestei presiuni din afară o suprafață cât se poate de mică, adică să ia formă sferică.

Aceasta e și numai aceasta poate fi, cauza sfericității stropilor.

Corpurile cerești au și ele formă sferică, deci și ele sunt supuse unei presiuni concentrice din afară, care le dă formă sferică.

Doi stropi de acelaș fel se contopesc instanstanu în unul singur, cu o rază mai mare, în momentul când se ating. Din momentul acesta ei formează un corp cu o suprafață neregulată și ca atare noul corp are de suportat din afară o presiune mai mare, decât dacă ar avea formă sferică. Cedând acestei forțe din afară, particulele lui sunt silite să se grupeze într'o clipită astfel încât să ofere presiunii din afară cea mai mică suprafață posibilă.

Dacă forța moleculară ar fi o proprietate a materiei, atunci stropii, venind în atingere unul cu altul, sau nu s'ar contopi în unul singur, sau s'ar contopi într'un interval de timp mai mare.

Dacă corpurile au de suportat din afară o presiune, care constituie forța lor moleculară, se pune întrebarea, în ce constă această presiune și cine o exercită asupra corpurilor ?

Încă acum câteva sute de ani în urmă s'a presupus că spațiul e umplut cu un mediu numit eter. Deși existența lui nu poate fi constatată prin experimente făcute în laboratoriu sau în alt mod, totuși nenumărate fenomene ale naturii dovedesc existența sa. Fără ajutorul eterului nu se pot explica multe fenomene ca magnetismul, electricitatea, lumina, gravitațiunea ș. a.

Ultima dividere posibilă a materiei ar da cu siguranță acest eter. Mai mult. Tocmai acest eter trebuie să fie adevărata materie, iar ceea ce numim noi materie e numai o structură a ei, sau mai bine spus o deranjare a stării ei generale, după cum și dovedesc aceasta mai multe fenomene.

Cu toate că o mare parte a fizicii teoretice se bazează pe această substanță ipotetică, totuși unii fizicieni îi neagă existența. Neputând însă să-i nege și efectele, le atribuie pe aceste „proprietăților” spațiului, care sunt tot așa de bine cunoscute ca și eterul.

Corpurile cerești comunică între ele prin lumina și gravitațiunea lor. Lumina se propagă prin unde, care au nevoie de un purtător. El trebuie deci să existe în întreg spațiul, căci de altfel n'am putea primi lumina dela soare și dela celelalte corpuri cerești.

Datorită gravitațiunii lor, corpurile cerești formează sisteme în care ele se mișcă neîncetat. Oare gravitațiunea n'are nevoie și ea de un mijlocitor, pentru a putea acționa la distanță și a întreține aceste mișcări ?

Eterul a fost inventat, pentru a se putea explica cu ajutorul său propagarea luminii în spațiu. Noi îl vom angaja la mai mult. Vom cere dela el să ne ajute la explicarea forțelor moleculare și a gravitațiunii precum și a efectelor lor. Înainte însă de a-l pune la treabă, trebuie să facem cunoștință mai de aproape cu el.

Eterul e compus din particule infinit de mici, (ni-l putem închipui ca un fel de gaz, însă de nenumărate ori mai fin decât cel mai fin dintre ele), se află în întreg spațiul, are aceeaș densitate în toate locurile spațiului și e în repaus absolut în absența materiei din sânul său. Dacă eterul n'ar fi compus din particule, ci ar umplea absolut spațiul, n'ar fi posibilă mișcarea corpurilor cerești prin el. Presupunerea că eterul are aceeaș densitate în toate locurile spațiului lipsite de materie și că e în repaus absolut în aceste locuri, e mai simplă și prin urmare mai aproape de realitate decât oricare alta.

În acest eter, compus din particule și împrăștiat în mod egal în spațiul întreg, trebuie căutat sediul forțelor moleculare și al gravitațiunii.

Particulele materiei, oricare ar fi mărimea și originea lor, adică indiferent dacă sunt formate din eter sau nu, ocupă un loc în spațiu, care nu poate fi ocupat simultan și de eter. Legea nepenetrabilității e valabilă și pentru eter.

Prin prezența materiei în sânul eterului, acesta își pierde liniștea și-și modifică densitatea în acel loc al spațiului. Eterul, cedând materiei spațiul necesar acesteia, își mărește prin aceasta densitatea în întreg spațiul. Această creștere a densității eterului din întreg spațiul, prin cedarea unui loc cât de mare materiei, e infinit de mică față de infinitatea spațiului. Ea constituie însă o forță considerabilă pentru locul cedat materiei. Aceasta din cauză că eterul din întreg spațiul, în urma inerției lui, se opune densificării și deranjării liniștii sale și, în tendința sa de a-și reocupa locul cedat materiei și de a-și restabili densitatea avută în acel loc înainte de ivirea materiei în sânul său, exercită o presiune asupra acesteia. Presiunea aceasta asupra materiei e cu atât mai mare, cu cât locul cedat ei e mai mare.

Fiecare particulă de materie, care nu face parte dintr'un corp, are de suportat din partea eterului încunjurător o presiune egal de mare în toate punctele suprafeței sale. Dacă două particule de materie sunt aduse la un loc, astfel ca să se atingă într'un punct, eterul din punctul acela va fi îndepărtat și cu el dispare și presiunea lui asupra particulelor în acel punct. Din momentul atingerii lor întreolaltă, particulele formează un corp cu o singură suprafață. Presiunea eterului din punctele opuse punctului lor de atingere le ține la un loc. Deci cu cât mai multe puncte de atingere au particulele de materie întreolaltă, cu atât mai mult eter e îndepărtat dintre ele și sunt prin urmare cu atât mai tare strânse la un loc de către eterul încunjurător. Particulele materiei din interiorul unui corp suportă indirect presiunea eterică, din cauză că cea mai mare parte a suprafeței lor e în atingere cu particulele încunjurătoare și deci liberă de eter. Toate particulele de materie ale unui corp au mai mult sau mai puțin o suprafață comună, care e înșasi suprafața corpului. Ca atare ea are de suportat presiunea eterului din afară pentru toate particulele corpului. Aceasta are ca urmare o strângere concentrică a tuturor particulelor corpului. În aceasta constă forța moleculară.

Oricât de mici ar fi particulele materiei unui corp și oricât de multe puncte comune ar avea ele, de unde eterul a fost îndepărtat, totuși printre ele rămâne eter.

Acesta, raportat la spațiul cuprins de corp, are o densitate mai mică decât eterul compact din afara corpului. Această diferență de densitate eterică constituie mărimea forței moleculare. Eterul mai dens din afara corpului, în tendința lui de a-și recâștiga spațiul pierdut și de a-și egala densitatea, apasă asupra corpului cu o putere care e cu atât mai mare cu cât e mai mare diferența de densitate eterică a corpului.

Prin strângerea la un loc a particulelor de materie, ele se apropie tot mai mult unele de altele și prin aceasta îndepărtează tot mai mult eter dintre ele. Astfel se produce o diferență de densitate eterică, care ține particulele materiei la un loc, dând naștere corpului.

Dilatarea corpurilor la căldură e o micșorare a diferenței lor de densitate eterică. Căldura e o mișcare a particulelor materiei. Prin mișcarea lor pun în mișcare și eterul încunjurător, cu care sunt în strânsă legătură. A încălzi un corp înseamnă a-l aduce într'un loc al spațiului, unde află loc o mișcare a particulelor de materie și de eter. Într'un astfel de loc eterul e mai rar decât acolo unde particulele lui sunt în repaus.

Cu scăderea densității eterului din jurul corpului scade și presiunea lui asupra corpului. Eterul dinlăuntrul corpului, devenind prin aceasta mai dens decât acela din afară și având tendința de a-și egala densitatea cu a celui din afară, pune particulele corpului în mișcare. În cazul acesta corpul are o diferență de densitate eterică cu efect centrifug, deci opusă aceleia cu efect centripet, care constituie forța moleculară. De aici rezultă faptul că forța moleculară și căldura sunt opuse una alteia.

Disolvarea în lichide a corpurilor solide ca sarea, zahărul ș. a. se datorește la fel rarificării eterului din jurul lor.

Eterul din lăuntru fiecărui corp se opune atât îndepărtării lui din spațiul cuprins de corp cât și comprimării lui prin strângerea la un loc a particulelor corpului de către eterul încunjurător. El ține deci echilibru presiunii eterului din afară. Reacțiunea lui e egală cu acțiunea celui din afară. Acest echilibru se strică la corpurile de felul celor amintite mai sus, dacă sunt introduse în lichide, unde eterul e mai rar decât în aer. În cazul acesta reacțiunea eterului din lăuntru corpului, devenind mai mare decât acțiunea celui din afara lui, face ca particulele corpului să se pună în mișcare, care durează atâta timp, până când dispare diferența de densitate eterică din lăuntru lichidului.

În aceasta constă disolvarea corpurilor solide în lichide. Noi zicem că ele se topesc. Termenul e cât se poate de potrivit, deoarece disolvarea corpurilor e identică cu topirea lor prin căldură. Atât într'un caz cât și în celelalt rarificăm eterul dinjurul corpului, ceea ce are ca urmare scăderea presiunii asupra lui.

Prin disolvarea corpurilor solide în lichide, eterul din lichid devine mai des prin adaugarea la el al aceluia din corpurile disolvate. Din cauza aceasta temperatura lichidului scade. Mișcările care se produc în lichidele amestecate se datoresc deranjării diferenței lor de densitate eterică.

După cum am amintit mai înainte, eterul e un mediu infinit de fin. Deaceea orice mișcare în sânul său se propagă până la depărțări foarte mari dela punctul în care liniștea lui a fost deranjată.

Imensele mase ale corpurilor cerești produc și imense turburări în sânul eterului. Ele au de suportat din partea eterului încunjurător presiuni neînchipuit de mari. Particulele materiei lor precum și eterul dintre ele, opunându-se comprimării lor, produc o tot așa de puternică reacțiune, care se propagă până la infinit în eterul încunjurător. Datorită acestei lupte, ce se dă între eter și materie pentru cucerirea spațiului, se întreține înjurul fiecărui corp un câmp de eter rarificat. Mărirea lui precum și gradul de rarificare al eterului din el depind de masa și de densitatea corpului.

Deoarece forța care produce rarificarea eterului dinjurul corpurilor cerești acționează radial dinspre centrul lor, ea se împarte pe suprafețe de sfere concentrice tot mai mari cu cât sunt mai departe de centru. Suprafețele sferelor cresc, după cum se știe, cu patratele razelor lor. Prin urmare și forța, care întreține rarificarea eterului dinjurul corpului ceresc, scade cu patratul distanței dela el. De aici rezultă că și intensitatea rarificării eterului scade la fel.

Fiecare corp ceresc se află deci în centrul unui câmp de eter rarificat, a cărui rarificare de eter e maximă la suprafața corpului, de unde apoi scade cu patratul distanței dela el.

Acest câmp de eter rarificat dinjurul unui corp ceresc este câmpul său de gravitațiune. Gravitațiunea unui corp rezidă deci în starea eterului dinjurul său. Iată cum se explică faptul că gravitațiunea nu se propagă.

Dacă însemnăm cu m masa corpului inclusiv densitatea lui, iar cu r distanța dela el, rarificarea eterului la această distanță va fi egală cu

$$\frac{m}{r^2}.$$

Corpurile din câmpul de eter rarificat al unui corp ceresc sunt silite de către eterul mai dens din dărăptul lor să se miște cu o viteză accelerată înspre corpul ceresc. (Căderea liberă la pământ.) Acesta este efectul produs de câmpul de eter rarificat, efectul gravitațiunii corpului.

Bazați pe concepția aceasta asupra naturii gravitațiunii, vom calcula în cele ce urmează valoarea forței cu care două corpuri cerești, aflate unul în câmpul de eter rarificat al celuilalt, sunt împinse unul către celalt, de către eterul mai dens din dărăptul lor.

Fie corpurile m_1 și m_2 inclusiv densitățile lor. Fiecare dintre ele se află în câmpul de eter rarificat al celuilalt. Distanța dintre ele o însemnăm cu r . Rarificarea eterului, produsă de m_1 la distanța r , acolo unde se află m_2 , este egală cu

$$\frac{m_1}{r^2}.$$

Forța cu care eterul mai dens din dărăptul lui m_2 îl apasă pe acesta în spre m_1 depinde atât de mărimea acestei rarificări de eter cât și de mărimea lui m_2 . Ea este deci direct proporțională cu produsul lor. Adică e egală cu

$$\frac{m_1 m_2}{r^2}.$$

Acesta este efectul pe care-l produce câmpul de eter rarificat al lui m_1 asupra lui m_2 . Dar m_1 se află și el în câmpul de eter rarificat al lui m_2 . Rarificarea eterului produsă de m_2 la distanța r , acolo unde se află m_1 , e egală cu

$$\frac{m_2}{r^2}.$$

Forța deci cu care eterul mai dens din dărăptul lui m_1 îl apasă pe acesta către m_2 e egală cu

$$\frac{m_2 m_1}{r^2}.$$

Acesta e efectul pe care-l produce câmpul de eter rarificat al lui m_2 asupra m_1 .

După cum arată rezultatele acestea, efectul produs de câmpul de eter rarificat al unui corp asupra celuilalt e acelaș. Ambele corpuri sunt așadar împinse unul înspre celalalt, de către eterul mai dens din dărăptul lor decât acela din fața lor, cu o forță egală cu produsul maselor lor și invers proporțională cu patratul distanței dintre ele.

Valoarea acestei forțe e însă valabilă numai în cazul când starea câmpurilor de eter rarificat n'ar suferi nici o schimbare prin suprapunerea lor.

Cazul acesta însă nu e dat, deoarece eterul de pe distanța dintre ambele corpuri e rarificat de unul într'un sens, iar de celalalt în sens opus.¹¹ Această desrarificare, deci îndesire, a eterului pe această distanță constituie o forță opusă aceleia care tinde să apropie corpurile unul de altul.

Dacă însemnăm mărimea acestei desrarificări de eter cu d , atunci forța F , cu care eterul mai dens dindărăptul lui m_1 și m_2 le împinge unul spre celalalt, va fi următoarea :

$$F = \frac{1}{d} \cdot \frac{m_1 m_2}{r^2}.$$

Pentru a înțelege mai bine rarificările eterului produse de corpuri, precum și modificările acestor rarificări, ivite prin suprapunerea câmpurilor lor de eter rarificat, le vom reprezenta prin următoarele șire de numere :

.	.	.	11	13	15	13	11	9	7	.	.	.
.	.	.	4	5	6	7	8	7	6	.	.	.
.	.	.	15	18	21	20	19	16	13	.	.	.

Numărul 15 din primul șir reprezintă cea mai mare rarificare a eterului, produsă de primul corp, precum și locul lui în șirul numerelor.

Diferența dintre termenii consecutivi arată mărimea descreșterii rarificării eterului, începând dela numărul 15. La fel sunt aranjate și numerele din șirul al doilea. Ele încep aici cu 8, care reprezintă cea mai mare rarificare de eter, produsă de al doilea corp, precum și locul lui în șir. Acest corp, fiind mai mic, rarifică eterul mai slab, deaceia și diferența numerelor consecutive e mai mică decât în primul șir. Dacă adunăm fiecare număr din primul șir cu fiecare număr, care se află de desubtul lui și aparține șirului al doilea, căpătăm un șir, care reprezintă rarificarea eterului după suprapunerea câmpurilor de eter rarificat ale corpurilor.

După cum se vede din acest șir, diferența dintre termenii consecutivi pe distanța dintre 21 și 19, care reprezintă locurile corpurilor, e scăzută, iar aceea a numerelor consecutive din afara lui 21 și 19 e mărită.

Desrarificarea (îndesirea) eterului, produsă de un corp în câmpul de eter rarificat al celuilalt, pe distanța dintre ele, depinde atât de

masa corpului cât și de depărtarea dela el. Deci, la fel ca și rarificarea eterului, cu deosebirea numai că ea e mai mică decât aceasta. Prin urmare desrarificarea aceasta a eterului e direct proporțională cu masa corpului și invers proporțională cu depărtarea dela el, ridicată la o putere mai mare decât doi, deci la a treia. Adică egală cu

$$\frac{m_1}{r_1^3} \text{ și cu } \frac{m_2}{r_2^3},$$

fiindcă e produsă atât de un corp cât și de celalalt.

Aceasta înseamnă că aceste două fracții ar trebui să fie egale întreolaltă. Faptul că ele nu sunt egale întreolaltă și deci nici cu o constantă, după cum pretinde desrarificarea eterului, dovedește că ele nu o exprimă în întregime.

Această desrarificare de eter mai depinde într'adevăr și de rotațiunea corpurilor, după cum vom vedea în cele ce urmează.

Corpurile fiind în sfrânsă legătură cu eterul încunjurător îl silesc pe acesta să ia parte și el la mișcările lor. Astfel un corp ceresc cu rotație silește eterul încunjurător, mai ales pe acela din planul ecuatorului său, să se rotească împreună cu el în acelaș sens în jurul axei sale. (Dovada despre aceasta o vom da în altă parte a lucrării.)

De aici rezultă că fiecare dintre două corpuri cerești cu rotație, aflându-se unul în câmpul de eter rarificat al celuilalt, rotește eterul pe distanța dintre ele în sens contrar celuilalt. Astfel soarele rotește eterul din planul ecuatorului său într'un sens, iar planetele rotindu-se în jurul axelor lor în acelaș sens ca și soarele în jurul axei lui, îl rotesc în sens contrar pe distanța până la soare. Aceasta are ca urmare o îndesire a eterului pe această distanță.

Deoarece forța, cu care corpul ceresc rotește eterul în jurul său, scade cu depărtarea dela el, deaceia și eterul mai depărtat va fi rotit mai încet decât cel mai apropiat de corp. Eterul din planul ecuatorului unui corp ceresc are prin urmare, în mișcarea sa de revoluție, o viteză cu atât mai mică și deci un timp de revoluție cu atât mai mare cu cât e mai departe de corp. Timpul de revoluție a eterului crește împreună cu depărtarea lui dela corp. De aici rezultă că numai aceste două mărimi, în legătură una cu alta, pot forma o constantă așa cum pretinde desrarificarea eterului, produsă de două corpuri pe distanța dintre ele.

Cătu dintre patratul timpului de revoluțiune a eterului și cubul depărtării lui dela corp formează într'adevăr o constantă (Constanta lui Kepler).

De aici rezultă că desrarificarea (indesirea) eterului, produsă de rotațiunile a două corpuri cerești pe distanța dintre ele, e direct proporțională cu patratul timpului de revoluțiune a eterului. Prin urmare desrarificarea (indesirea) eterului, produsă pe de o parte de rotațiunea corpurilor, iar pe de altă parte de suprapunerea câmpurilor lor de cter rarificat pe distanța dintre ele, este următoarea:

$$d = \frac{m_1 t_1^2}{r_1^3} = \frac{m_2 t_2^2}{r_2^3} = \text{constant};$$

dacă însemnăm cu t_1 timpul de revoluție a eterului din jurul lui m_1 iar cu t_2 pe acela al eterului din jurul lui m_2 .

Expresiile $\frac{r_1^3}{t_1^2}$ și $\frac{r_2^3}{t_2^2}$, prin care sunt împărțite masele respectivelor

corpuri, reprezintă efectele lor. Desrarificarea eterului pe distanța dintre ambele corpuri e deci egală cu cătu dintre masa corpului și efectul ei.

Egalitatea de mai sus se poate scrie și astfel:

$$\frac{1}{d} = \frac{r_1^3}{m_1 t_1^2} = \frac{r_2^3}{m_2 t_2^2} = f,$$

(f e constanta gravitațiunii).

Înlocuindu-l pe $\frac{1}{d}$ cu f în formula gravitațiunii, capătăm următoarea formulă:

$$F = f \cdot \frac{m_1 m_2}{r^2}.$$

Această formulă a gravitațiunii e identică cu cea aflată de Newton pe cale matematică. Deosebirea între ele e numai în ceea ce privește valoarea lui f, care în formula lui Newton e de $4\pi^2$ ori mai mare decât în formula obținută de noi. De aici rezultă că valoarea forței gravitațiunii exprimată de formula obținută de noi e mai aproape de cea reală decât cea din formula lui Newton, care, după cum s'a constatat, e mai mare decât cea reală.

Calculule matematice l-au silit pe Newton să înmulțească constanta lui Kepler cu $4\pi^2$, pecând în cazul nostru, după cum s'a văzut, această înmulțire n'are nici un sens.

Îndesirea eterului, produsă de rotațiunile corpurilor cerești aflate unul în câmpul de eter rarificat al celuilalt, e mai pronunțată pe dreapta care trece prin centrele lor. În punctele dela suprafețele lor, prin care trece această dreaptă, puterea de atracțiune a corpurilor cerești e mai mică decât în celelalte puncte. Din cauza aceasta se produce în aceste puncte fluxul.

Faptul c'am reușit să calculăm valoarea gravitațiunii corpurilor cerești cu ajutorul eterului și să cunoaștem rostul tuturor elementelor din expresia matematică a acestei forțe, e o dovadă indiscutabilă că suntem pe calea realității.

Mișcarea de revoluție a corpurilor cerești e unul din cele mai însemnate efecte ale gravitațiunii.

Toate planetele sistemului nostru solar se rotesc în jurul soarelui în acelaș sens în care se rotește soarele în jurul axei sale. La fel se rotesc și sateliții planetelor în jurul acestora, cu puține excepții, asupra cărora vom reveni.

Planele orbitelor sateliților corpurilor cerești zac în planul dus prin ecuatorul acestora. Astfel toate planetele sistemului nostru solar se rotesc în jurul soarelui într'un plan, care coincide cu planul ecuatorului soarelui. La fel e cazul și cu sateliții planetelor.

Coincidența sensului mișcării de revoluție a corpurilor cerești cu acela al rotației corpurilor lor centrale, precum și coincidența planelor orbitelor lor cu planul ecuatorului corpurilor lor centrale, e o dovadă că mișcarea de rotație a corpurilor cerești e cauza mișcării de revoluție a sateliților lor.

Sateliții corpurilor cerești ori s'au rupt din corpurile lor centrale, după cum susține Laplace, ori au fost prinse de aceste din rătăcirile lor prin spațiu. A treia posibilitate a originii lor nu e dată.

Să vedem care din aceste două probabilități e mai aproape de realitate.

Laplace, în teoria sa despre formarea sistemului nostru solar, susține că planetele s'au rupt din soare, iar sateliții lor din ele. După Laplace soarele a fosi la început o sferă în stare lichidă și incandescentă. Masa aceasta cu o rază de miliarde de kilometri se rotia în jurul axei sale. În urma forței centrifuge, s'au desprins dela ecuatorul acestei sfere inele ca cele ale lui Saturn.

Aceste și-au păstrat mișcarea circulară, pe care au avut-o în momentul desprinderii lor. Cu timpul masa dintr'un astfel de inel s'a strâns la un loc, în urma gravitațiunii ei, și a format o sferă. În felul acesta s'ar fi format planetele și din aceste sateliții lor.

Nici o cauză nu poate fi imaginată pentru o temperatură așa de mare, care ar fi putut transforma această masă imensă în stare incandescentă.

O rupere de mase dela ecuatorul sferei s'ar fi putut întâmpla numai în cazul dacă sfera ar fi avut, în mișcarea ei de rotație, o viteză așa de mare, încât forța centrifugă a maselor dela ecuatorul sferei să poată învinge gravitațiunea ei. În cazul acesta masa n'ar fi avut formă sferică ci aceea a unui disc. Masele care s'ar fi rupt din sferă ar fi fost izolate unele de altele și nu în formă de inele. Dacă ele ar fi învins gravitațiunea, ar fi părăsit sistemul pe totdeauna.

Cum se explică după Laplace faptul că planetele mai depărtate de soare se mișcă mai încet în jurul soarelui decât cele care sunt mai aproape de el? Ce forță ar fi fost în stare să adune la un loc materia dintr'un inel cu raza de miliarde de kilometri? Care ar fi fost cauza că sfera lui Laplace și-a mărit treptat mișcarea de rotație, potrivit cu mișcările actuale ale planetelor în jurul soarelui, ca apoi să și-o micșoreze, potrivit aceleia a ecuatorului soarelui?

Aceste întrebări și multe altele, pe care nu le mai înșirăm aici nu pot primi nici un răspuns.

Din cele expuse aici rezultă că concepția lui Laplace precum și cea a urmașilor lui, cari au încercat s'o pună în corcodanță cu noile descoperiri, nu corespunde realității.

După cum vedem, rămâne o singură posibilitate pentru originea sateliților corpurilor cerești și anume aceea a captării lor de către corpurile lor centrale. Pentru posibilitatea aceasta sunt mai multe dovezi. Astfel e un fapt constatat că cometele sunt prinse, din rătăcirile lor prin spațiu, de către corpurile cerești ale sistemelor solare. Sistemul nostru solar a prins mai multe zeci de comete, care în majoritatea lor se rotesc în jurul soarelui în acelaș sens ca și planetele și mai mult sau mai puțin și în acelaș plan. Aceasta e o dovadă că soarele silește cometele să se rotească în jurul său numai în planul dus prin ecuatorul său și în acelaș sens în care se rotește el în jurul axei sale. În caz contrar el s'ar roti în jurul soarelui în diferite plane și sensuri, după cum au venit în sistem. Sunt și excepții care dovedesc în primul rând că aceste comete au fost prinse de către soare, iar în al doilea rând

că ele sunt prinse de curând, așa că încă n'au putut fi supuse regulei sistemului solar. Cu timpul aceste comete vor fi silite sau să se supuiе acestei reguli sau să se contopească cu alt corp ordonat al sistemului său vor fi expulsate din sistem.

Captarea cometelor de către soare e o dovadă că și planetele au fost la fel prinse. La rândul lor planetele au prins din spațiu sateliți lor.

Mișcarea retrogradă a unor sateliți extremi ai câtorva planete, precum și mișcarea de revoluție nesubordonată legilor lui Kepler a primului satelit al lui Marte, e o dovadă că acești sateliți au fost prinși de corpurile lor centrale de curând și în momentul când aveau direcția mișcării lor precum și viteza imprimată de alte corpuri.

Dacă sateliții corpurilor cerești au fost prinși de corpurile lor centrale, atunci caauza coincidenței atât a planelor lor cu acela al ecuatorului corpurilor lor centrale cât și a sensului mișcării lor de revoluție cu acela al rotației corpurilor lor centrale, e următoarea :

Prin mișcarea lor de rotație corpurile cerești pun în mișcare și câmpul lor de eter rarificat, după cum am amintit mai înainte.

Cea mai mare mișcare de rotație și până la cele mai mari depărțări o imprimă corpul ceresc eterului din planul ecuatorului său, fiindcă ecuatorul are mai mare viteză decât oricare alt punct al suprafeței corpului.

Să vedem cum se rotește eterul din planul ecuatorului corpului ceresc în jurul acestuia.

Dacă corpul ceresc îi da, prin rotația sa, eterului dela distanța r_1 viteza v_1 , atunci la distanța r_2 care e mai mare decât r_1 , îi va da o viteză de $\frac{r_2}{r_1}$ ori mai mare decât v_1 , din cauză că viteza crește cu distanța. Această viteză a eterului, însemnată cu v' , va fi deci a distanța r_1 dela corp următoarea :

$$v' = v_1 \frac{r_2}{r_1}$$

Gravitațiunea scade însă cu patratul distanței dela corp. În cazul acesta, fără să-l considerăm pe primul (creșterea vitezei cu distanța), după cum la rândul său nu l-am considerat pe acesta, corpul ceresc îi va da eterului dela distanța r_2 următoarea viteză :

$$v'' = v_1 : \left(\frac{r_2}{r_1} \right)^2$$

Adică de $\left(\frac{r_2}{r_1} \right)^2$ ori mai mare decât la distanța r_1 .

Dacă înmulțim egalitățile aceste una cu alta, obținem :

$$v' v'' = \frac{v_1^2 r_1}{r_2}.$$

Mărimea $v' v''$ poate fi totdeauna exprimată prin patratul altei mărimi, adică, $v' v'' = v_2^2$. Dacă facem înlocuirea în ecuația de sus, obținem ecuația :

$$v_2^2 = \frac{v_1^2 r_1}{r_2}$$

Aceasta împărțită prin v_1^2 , rezultă :

$$\left(\frac{v_2}{v_1}\right)^2 = \frac{r_1}{r_2}.$$

Dar $v_1 = \frac{2 \pi r_1}{t_1}$ și $v_2 = \frac{2 \pi r_2}{t_2}$

Dacă înlocuim în proporția de mai sus vitezele v_1 și v_2 cu valorile lor, simplificăm prin $(2 \pi)^2$ și aranjăm egalitatea altfel, obținem următoarea constantă :

$$\frac{r_1^3}{t_1^2} = \frac{r_2^3}{t_2^2} = R = \text{constant}.$$

Aceasta e expresia legii a treia a lui Kepler.

Iată altă dovadă că concepția noastră asupra gravitațiunii corespunde realității.

Potrivit formulelor de mai sus, eterul din planul ecuatorului unui corp ceresc cu rotație e silit să se rotească și el în jurul axului, însă cu o viteză care scade cu rădăcina patrată a depărtării. Aceasta e și cauza că experiențele celebre ale lui Morley și Mendelson au dat totdeauna rezultate negative. Acești doi fizicieni pleacă dela premisa că dacă există eterul, atunci la suprafața pământului s'ar produce, din cauza mișcării lui în jurul soarelui, un curent de eter.

Din cele expuse mai sus rezultă deci că legea a treia a lui Kepler e valabilă nu numai pentru sateliții corpurilor cerești, ci și pentru eterul din planul ecuatorului corpurilor cu rotație. Sau altfel spus : Eterul din planul ecuatorului corpurilor cerești silește, prin mișcarea sa, sateliții acestora să se miște la fel.

Această rămânere în urmă tot mai accentuată a eterului din planul ecuatorului corpurilor cu rotație nu începe imediat dela suprafața lor, ci dela o anumită depărtare dela ele ; care, cum reiese din

calcule, depinde de timpul rotației corpului. Astfel la soare această depărtare e de 25 milioane kilometri, la pământ de 40.000 km., la Marte de 21.000 km., la Jupiter de 160.000 km. ș. a. m. d.

Până la această distanță eterul din jurul susnumitelor corpuri cerești se rotește împreună cu ele astfel, încât pare că ar forma un tot întreg. Abia dela această depărtare în sus începe eterul a rămâne în urmă. Legea a treia a lui Kepler e deci valabilă numai dela această distanță în sus.

Mișcarea de rotație a sateliților e și ea produsă în urma mișcării lor de revoluție.

Potrivit forței lor centrifuge, sateliții tind să iasă din orbitele lor, dar eterul mai dens din afara orbitei lor, în care tind ei să intre, îi oprește neconținut. Prin aceasta el apasă partea lor dinainte tangent în direcția și sensul corpurilor lor centrale.

Aceasta are ca urmare o continuă tendință a lor de a se roti în jurul diametrului lor perpendicular pe orbitele lor. Faptul acesta îl confirmă fenomenul precesiei, descoperit de Hiparc, cel mai mare astronom al antichității. După cum se știe acest fenomen e produs de o rotație a pământului în jurul diametrului lui perpendicular pe orbita sa. Rotația aceasta se face odată în 26.000 ani.

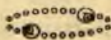
Printr'un eveniment oareșicare astronomic (căderea unui corp ceresc pe pământ sau numai trecerea lui prin apropiere) i s'a răpit axei pământului perpendicularitatea pe orbita sa. Din momentul acela presiunea eterică fiind să-i imprime pământului, în modul arătat mai sus, o rotație în jurul diametrului lui perpendicular pe orbita sa.

Tiho de Brahe a descoperit că viteza în mișcarea de rotație a pământului în jurul noului său ax crește neconținut. Faptul acesta dovedește că concepția noastră asupra cauzei rotației sateliților corespunde realității. Potrivit concepției acesteia, corpurile cerești mai mari și cu axul perpendicular pe planul orbitei lor trebuie să se învârtă mai repede în jurul axului lor, decât acele care nu împlinesc această condițiune.

Dar și aceasta numai în cazul că ele n'au suferit nici o deranjare în mișcările lor și că sunt membri vechi ai sistemului. Rotațiile planetelor sistemului nostru solar arată că aceasta se și întâmplă întotdeauna. Jupiter, cea mai mare planetă din sistemul nostru solar, având și axul perpendicular pe orbita sa, se rotește în jurul axului său în cel mai scurt timp față de celelalte planete.

Cernăuți, 1 Iulie 1942.

Dumitru Rusu

Multe și mărunte...

De-ale lui Slavici. — Din cartea Preotului Constantin Morariu, *Flagelul raționalismului* 1928, 39: „Măiestrul și distinsul nostru scriitor, nu de mult răposatul Ioan Slavici, a publicat în organul înființat de dânsul, „*Tribuna*“ din Sibiu, pe când se afla în temnița ungurească din Vaț, clasică scriere „*fapta omenească — scrisori adresate unui tânăr*“. — Ce păcat că această operă, care îți ține atenția încordată dela început până la sfârșit, n'a fost publicată și seșarat. Ea ar fi de nespūs folos mai ales pentru studențimea noastră...“

Cei vizați, binevoiască a lua aminte !

O. L.-M.

Adormirea Maicii Domnului (Suceava)

(din 1639)

Buletinul Institutul „Cernăuți“ An. V 1942 : fascic 22 Petre Ispirescu, *Viața și faptele lui Vlad-Vodă-Țepeș*, Operă Postumă, Prefată și Note de Leca Morariu, Cernăuți 1942 : fascic. 23 Silvia T. Bălan, „Groza“ lui Alecsandri, figură legendară sau personagiu istoric? Cernăuți 1942 ; An. VI 1943 : fascic. 24 Leca Morariu, Eminescu, Note pentru o monografie, Cern. 1943 ; fascic. 25 Traian Cantemir, *Reflexe folclorice în poezia lui St. O. Iosif*, Cern. 1943 ; fascic. 26 E. Ar. Zaharia, *Essai de bibliographie pour l'étude du „dor“ roumain*, Cern. 1943.

Cronică

Concertul *) Societății „Armonia”. — Societatea muzicală „Armonia”, înființată în anul 1881 și reactivată acum cinci¹⁾ luni, și-a dat primul său concert mare, în sala Teatrului Național. Concertul a fost pur și simplu un eveniment muzical pentru orașul nostru, căci de mulți ani încoace n'a mai evoluat în localitate un cor bărbătesc atât de perfect din orice punct de vedere. Este meritul d-lui prof. univ. Leca Morariu, entuziastul președinte al „Armoniei” de a fi putut mobiliza, în aceste timpuri grele, în jurul societății 40 de cântăreți dintre cei mai distinși din orașul nostru.

Într'adevăr, sub bagheta măiastră a d-lui prof. Șandru, am văzut înșiruind-se pe scena Teatrului Național persoane din cele mai înalte clase sociale: profesori universitari și secundari, magistrați, preoți, avocați, înalți funcționari etc., pe care nu i-a adunat decât curata pasiune pentru muzică. Dovadă, că în acest cor au cântat nu mai puțin decât opt dirijori de cor și câțiva reputați soliști ca d-nii: E. Saghin, D. Staroste, A. Liteanu etc., cari s'au mulțumit să rămână simpli coriști anonimi.

Evident că în aceste condițiuni corul a fost tot ce înseamnă perfecțiune muzicală: siguranță absolută, stăpânire suverană a tuturor gradelor, dela fortissimo până la pianissimo, gingășie și robustețe după împrejurări etc. Fiecare cântăreț a cântat cu suflet și pricepere, dovedind ce admirabilă școală muzicală a fost „Armonia” în cei peste 60 de ani de existență. S'a distins fiecare cântăreț în parte, s'au distins și soliștii (tenori: E. Saghin, Oct. Gherman și păr. G. Petrescu; bariton: G. Mă-năstireanu) și s'a distins d-na Octavia Lupu-Morariu, care a acompaniat la pian cu multă discreție și artă, câteva din piesele executate.

Programul concertului a fost ales din piesele ce au făcut cândva faima concertelor armoniste și a fost scos în întregime din repertoriul compozitorilor bucovineni. S'au cântat piese din C. Porumbescu, Tudor Flondor, Eusebie și G. Mandicevski, Șt. Nosievici, iar din repertoriul actual, din Al. Zavulovici și C. Șandru. Au fost piese cari au pus la încercare toate posibilitățile vocale ale coriștilor și toate cunoștințele lor tehnice. În executarea lor, dirijorul corului, d-l prof. C. Șandru, s'a vădit un tehnician neîntrecut și un maestru mînuitor al baghetei.

Și publicul s'a recrutat dintre vechii și devotații spectatori ai „Armoniei”; tot persoane care au umplut și în trecut sălile de spectacol ale ei. S'au adăugat și distinși oaspeți, îndeosebi șefii autorităților, în frunte cu d-nii general C. Calotescu, guvernatorul Bucovinei; general D. Carlaonț, comandantul militar al Bucovinei; col. Fl. Berechet, prefectul județului; primar D. Galiș ș. a. Entuziasmat până la delir, publicul a aplaudat frenetic orice bucată executată.

Corul, programul și publicul au stat în semnul marilor evenimente artistice și ne-au adus aminte de vremurile de splendoare ale „Armoniei” de altădată. Prin acest concert „Armonia” s'a ridicat dintr'odată pe cea mai înaltă culme artistică și sperăm să rămână pe această înălțime.

Concertul a fost deschis de d-l prof. univ. Leca Morariu, președintele „Armoniei”, printr'o cuvântare evocatoare de scumpe amintiri și răsplătitoare de strădanie

*) Împotriva bagatelizării Concertului Soc. „Armonia” prin ziarul „Bucovina” An. II Nr. 458 din 20 Dec. 1942, ne facem datoria de a reproduce — fără comentariu... —, din „Universul” An. 59 Nr. 352, dela 24 Dec. 1942, această cronică a d-lui profesor C. Loghin.

¹⁾ Precis: acum patru luni; la 2 August 1942.

și muncă. A arătat cum „Armonia“, despoiată de ruși de tot tezaurul ei de note muzicale, a renăscut ca paserea Phönix din propria-i cenușă și s'a hotărît să continue tradiția din vremurile de glorie ale ei.

A mulțumit d-lui C. Șandru, care a primit să conducă cu atâta pricepere corul, a ulțumit coriștilor care au asistat în sala neîncălzită la cele 25 de repetiții; a mulțumit d-lui general Calotescu pentru patronarea concertului. În încheiere a trecut în revistă programul concertului, dând necesare lămuriri tehnice.

Prin acest concert, soc. muzicală „Armonia“ a arătat că se înșirue cu entuziasm în rândul societăților culturale locale, care fac cinste Bucovinei și în genere neamului românesc.

C. L.

* * *

Revista „Elena Doamna“. — Revista publicată de elevele Liceului Ortodox de fete de sub conducerea eminenței directoare care e d-na Dr. Eugenia Tarangul — se prezintă în preajma anului nou cu un număr bogat în cantitate dar și 'n calitate literară — îndrăznim s'o susținem în pofida ipercriticismului unui colaborator al cotidianului local (revista fiind intens supravegheată de d-na profesoară Constanța Botez). „Sărbătorile Crăciunului în Bucovina“ (Oțel Aspasia, cl. VIII A), „Surul“ (odisea unui cal rănit la Odesa, Babor Bălăceanu Oltea, cl. IV B), „Zile fericite de vacanță“ (o excursie pe Rarău, Braha Stanca cl. IV A), „Ce am văzut la Odesa“ (Cărăuș Irinel, cl. VIII B), sunt pagini care incontestabil depășesc frumos nivelul școlăresc, anunțând talente ce se vor afirma. Din cele 44 pagini cele 12 finale sunt închinete științei: „Importanța practică a sociologiei noastre“ (Davideanu C. Doina), „Problema alimentară și a vitaminelor (Mariana Huidovici) și „Comerțuri“ (G. Țițeica, Newton, Blaise Pascal). Pagina ultimă dă și de data aceasta ingenioase „jocuri“ de „romburi“ și „triunghiuri“.

V. M.

* * *

Răsfoind cele periodice. — Îi rămânem foarte îndatorați d-lui Dr. Petre Luța pentru precizările biografice servite (în „Revista Bucovinei“ An. I 1942, 449—452) asupra neiertat de uitatului Franz Xaver Knapp (1808—1883), arhimeritos cronicar plastic al Bucovinei istorice, care de mult acu și-a binemeritat completa monografie, prezentată poate de-un viitor ucenic al Universității Cernăuțene sau, mai sigur, poate chiar de eminentul evocator al lui... Dr. Oreste Luța. -- Suntem cu totul în vederea d-lui Const. Loghin dacă e vorba să reacționăm contra pieselor de problematic gust, cu care ne fericesc cele turnee ¹⁾. Și în categoria acestora intră nu numai genul libidinos-lubric, ci și „drame“ de factura ratatului *Avram Iancu* al lui Lucian

¹⁾ Realizate — vai — cu atâta sfidare a banului public: „echipa care a reprezentat *Secretara tatei*, alcătuită din vreo 10 persoane, a dispus de 4 vagoane în tur-neu“ (C. Loghin).

Blaga — aberație al cărei cel mai propriu ecou îl cetim în *Cronica dramatică* din „Ramuri“ An. XXXVIII 1942, 320, unde d-l Petre Drăgănescu semnează: „Publicul nu înțelege asemenea glume, aplaudă de complezență și pleacă fluerând a pagubă, sau caricaturând vorbele personagiilor”; și: „E dureros să constatăm că și acest spectacol românesc a rămas fără efectul scontat asupra publicului”. — Precizare în merituotoasele pagini din „Voința Școalei” An. XIX 1942 Nr. 6 pag. 10: *Tabăra Română* nu e a Românului de ocazie Isidor Vorobchevici, ci chiar a lui Ciprian Porumbescu. — Precizări în paginile din „Revista Bucovinei” An. II 1943, 20: La 1900 „Desteptarea” de mult acu nu mai era a „părintelui Const. Morariu”. — cf. chiar mărturiile lui C. Morariu în rev. „Făt-frumos” An. VII 1932, 240 și An. VIII 1933, 132—139. Iar pentru „Rev. Buc.” 1943, 32: Împreună cu d-l Victor Morariu (*Maioreasca* 1940, 18) continuăm a opina că acel „oarecare Popescu... neîndemănatătec (!!) în joc, dar de-a dreptul (germanism al lui Maiorescu!) *splendid în cântec*” a fost Gheorghe Popescu al d-lui Victor Morariu, nu „neîntrecutul comic” Ștefan Popescu (neîndemănatătec în joc!) al lui Aug. Z. N. Pop! — Împotriva mult-vânturatei lozince de azi *Înapoi la Maiorescu!* ne declarăm cu toată hotărârea nu numai pentru *Inainte, dela Maiorescu!* al d-lui Pompiliu Constantinescu din „Vremea Războiului” An. XIV Nr. 678 din 13 Dec. 1942 — ci chiar și pentru al nostru *Inainte peste Maiorescu!* *Inainte* peste atâtea din pozițiile arierate, depășite ale lui Maiorescu (pe cari, în parte, le-am sesizat d. p. în eseurile noastre *Erezia antineologistă* 1926, *Pentru cântecul popular* 1933, *Maiorescu și neologismul* 1937 etc.) — Bine meritată cinstire lui G. Tutoveanu din partea revistei Bârlădene „Păstorul Tutovei” An. V 1942 Nr. 8—10. — Trainică, substanțială *România tânără* (ferită — se pare — de obișnuitele leșinături ale adolescenței stihomanii), revista d-lui I. Hașeganu, Brașov. — Vrednică pietate față de-un nedreptățit, în articolele închinată lui N. Gane: de T. Păunescu-Ulmu rev. „Ramuri” 1942, 323—324 și de Aurel G. Stino în ziarul „Moldova” (Iași). — Salutăm cu cel mai cordial freamăt hitleristic apariția versiunii românești („Europa tânără”) a revistei „Junges Europa”. — De mult-așteptată și mult-meritată aducere-amine: Articolul (neîndemănatătec, dar documentar) *Temistocle C. Bocancea*, semnat de Dionisie Costenciuc (?) în cotidianul Cernăuțean Nr. 442 din 2 Dec. 1942. — În placheta 5 *Opiniones Europeas*, publ. de Serviciul propăgandei spaniole, d-l Aurel G. Stino ne aduce din nou aminte de vrednicii noștri frați iberici, accentuând că „el conocimiento de Espan'a se impone en Rumania”.

L. M.

* * *

Muzică românească la Praga. — Prof. Vera Morașșesan, compatrioata noastră, profesoară la Conservatorul de muzică din Praga, a organizat în preajma Crăciunului, la 20 Nov. și 2 Dec. 1942, două mari concerte de muzică românească, programul fiind executat de elevii Conservatorului, precum și de însași prof. Mora. S'au cântat piese (canto) de N. Ottescu, S. Dragoi, C. Rădulescu, O. Spirescu, E. Monția, E. Mandicevski, E. Caudella, D. Chiriac, Al. Zirra, T. Brediceanu, I. Paschill, C. Brăiloiu, și Al. Zavulovici, apoi melodii (pian) de C. Nottara, I. Nicorescu și S. Dragoi, precum și *Reveria* și *Dorul* de C. Porumbescu (pian și vioară).

Aprecierile critice înregistrează calitatea prestațiunilor, omagiind succesul prof. Morașșesan, iar Editorialele: Der Tag, Narodni Politika, A-Zet, Narodni Prace,

Lidove Noviny, Poledni list și Prazsky Ltst elogiază muzica românească, insistând asupra faptului, că ea se razimă pe fundamentul sănătos al muzicii populare. S'au bucurat de atenție deosebită marii inițiatori Caudella, Brediceanu, Chiriac, Ottescu, C. Nottara, precum și proeminenții S. Dragoi, C. Brăiloiu, Al. Zirra, O. Spirescu și Al. Zavulovici.

O seamă de texte românești au fost executate în traducerea cehă a d-nei Bojena Šesan. M. P.

* * *

Și iarăși Universitate totuși — existentă! — Sâmbătă 28 Nov. 1942, în prezența prestigiosului decan Dr. Vasile Loichiță, profesorii de istorie dela Facultatea de Teologie, Cernăuți, și-au târnosit o nouă asociație de întrămare științifică: *Institutul de istorie*, — care în prima sa ședință, din 20 Ian., și-a cules roadele primelor comunicări științifice prezentate de d-nii Leca Morariu, Milan Šesan, Nicolai Grămadă și Teodor Bălan.

* * *

Academiile „Armonici”. — Academia a V-a, din 4 Dec. 1942 ne-a revelat marea bucurie a Corului „Meseriașul Român”, perfect reorganizat de maestrul Dr. Aurel Morariu, executându-și deviza și două piese de C. Porumbescu. Soprana Olga Făgărășeanu (cu pianul d-nei Viola Ștefanelli), ne-a dăruit impresionante interpretări din R. Strauss, Mascagni și T. Brediceanu. Arhiritinatul cuatuor instrumental „Armonia” (Dr. Victor Morariu—vioară, Dr. Aurel Morariu—flaut, Dr. Leca Morariu violoncel și Octavia Lupu-Morariu—pian) s'a ilustrat și cu o jerbă din C. M. Weber. Partea literară susținută prin cetirile poetei Adelina Cârdei (idile de cea mai fragedă gingășie) și recitățile anti-bolșeviste ale inimosului Piticot Valerian Petcu. — Academia a VI-a din 11 Dec. ne-a prezentat, în cea mai academică factură, popularul Trio Nr. 1 de Haydn (cu interpreții: Prof. de Conservator Heda Halițchi secundată de Victor și Leca Morariu), apoi surpriza pururi-minunatelor duete de C. Porumbescu: *A căzut o rază lină și Imn de urare* — executat de D-nele Porfira Morariu (soprană) și Octavia Lupu-Morariu (alto) cu pian (H. Halițchi) și ceilalți doi cordiști ai ședinței (Victor și Leca Morariu). Elevii Octavian Lupășean și Valerian Petcu au relizat registrul grav și comic al declamărilor, iar d-l N. Tcacu-Albu a susținut cu deosebită prestanță partea beletristică, cetind din opera d-sale. — A VII-a Academie (22 Ian. 1943) a stat mai ales în semnul grandiosului Concert de vioară Nr. 22 al lui G. B. Viotti, executat de violonistul Dr. Victor Morariu cu tot elanul celui ce-și zice pe din afară programul adânc-asimilat — și de eminenta pianistă Octavia Lupu-Morariu. În canto s'a introdus cu hotărîtă izbândă tânărul bas Vasile Gârbu (la pian: Octavia Lupu-Morariu). Specială surpriză corul suburbian al Soc. „Tejina”, dirijat de Dionisie Scraba, de-o rară precizie și sonoritate (S. Nicolescu, Iac'așa), A cetit din cântecelor sale de iubire și de ostășească voinicie subloconentul-poet Nic. Tăutu. — Academia a VIII-a (din 5 Faur 1943): Alt cor din prispa Cernăuților: Clocucicani d-lui N. Gherman. Reputatul, suavul tenor liric Octavian Gherman cu d-na Felicia Gherman la pian (neuitat în Aria lui Rodolfo din *Bohema*). Violoncelistul Leca Morariu în cantilene de Durante și Giordani și'n nemuritoarea *Baladă* a lui C. Porumbescu — cu pianul de înaltă muzicalitate al d-nei Lupu-Morariu. Versuri de D. Iov, N. I. Herescu și Goga, recitate de d-l Mircea Jemna. Al. T.

Anuarul „Elena Doamna“. — Proeminentul liceu Cernăuțean (de sub conducerea D-nei Dr. Eugenia Tarangul), acelaș care persistă, eroic și cu izbândă, în publicarea *Revistei „Elena Doamna“*, -- se afirmă și'n sănătoasă tradiție bucovineană de a-și da în vileag (pilduitor de ordonat și de prezentabil) *Anuarul Liceului ort. de fete „Elena Doamna“* pe 1941—1942. — Exemplu stimulator, sperăm !

* * *

Institutul „Cernăuți“. — Institutul condus de Leca Morariu și Traian Cantemir răspunde la apel cu... mereu cu realizări: Nu numai cu obișnuitele sale ședințe lunare în care se produc atâtea comunicări științifice (în cea mai mare parte gata publicate), ci și cu publicarea Buletinului, din care, în destul de scurtul răstimp (dela 22 Sept. 1941—azi) au apărut: fascic. 18 Leca Morariu, *Veronica Micle* 1942; f. 19 Traian Cantemir, *Cezara și Luceafărul lui Eminescu* 1942; f. 20 Leca Morariu, *Miron Costin* 1942; f. 21 Simion Reli, *Pictorul bisericesc popular Gheorghe Berlinschi* 1942; f. 22 Petre Ispirescu, *Viața și faptele lui Vlad-Vodă-Țepeș* (Operă nedită, postumă a Ispirescului!) 1942; f. 23 Silvia T. Balan, *„Groza“ lui Alecsandri figură legendară sau personaj istoric?* 1942; f. 24 Leca Morariu, *Eminescu* 1943; f. 25 Traian Cantemir, *Reflexe folclorice în poezia lui Șt. O. Iosif*, 1943; f. 26 E. Ar. Zaharia, *Essai de bibliographie pour l'étude du „Dor“ roumain*, 1943.

* * *

Societatea pentru Cultură. — Întrutotvrednica noastră *Astră bucovineană* continuă, și sub oblăduirea noului său președinte, Dr. Ioan Nandriș, a ne dăruî consolajia și substituîrea mereu absentei noastre Universități: Prin fastuoasa ei Expoziție de deunăzi și prin tot mai activa ei *Universitate liberă*. Noul ciclu, inaugurat de d-l Președ. Dr. I. Nandriș la 1 Dec. 1942, cu conferința d-lui Pro-Rector Dr. Max Hacman, *România stat balcanic?* — s'a depănat cu distinși conferențieri, ca Î. P. V. Sa Dr. Vasile Gheorghiu și reputații Dr. Simion Reli, Dr. Milan, P. Șesan, Aug. Z. N. Pop, ș. a.

* * *

Intensa culturalitate bucovineană. — Din nou afirmată cu alte două reviste Cernăuțene! „*Bucovina-Medicală*“ (An. 1 Nr. 1 Ianuarie 1943) a d-lui director (și Președinte al Societății p. cultură) Dr. I. Nandriș în colaborare c'o întreagă pleiadă de mult promițători Esculapieni ca: Dr. Iulian Găina, Dr. Astra Nandriș, Dr. Gh. Ioaneți, Dr. Mircea Cilievici, Dr. M. Hotinceanu ș. a. — Și, îndeobște, pentru tot cuprinsul românesc, foarte utilă publicație „*Căminul nostru*“ *Artă, știință și economie în cămin* (An. I Nr. 1, Dec. 1942), sub direcția d-nei prof. Areta Băcu, altă garanție a lucrului trainic. Iar între atâtea *sfaturi practice* -- chiar și trei colinde populare, cu portativul lor muzical cu tot!

* * *

Nu vă vin cu nici un rău, ci v'aduc pe Dumnezeu. — Pitoreștiile noastre obiceiuri de Crăciun ne-au putut înflori două neuitate serbări de Crăciun Cernăuțean, înzecit de scumpe acestui pământ ieri atât de bezbojnicește pângărit. La 20 Dec.

Pomul de Crăciun al Societății¹⁾ „Meseriașul Român“, la poalele căruia s'au scuturat întâi darurile sufletești ale Corului „Meseriașul Român“, sub bagheta neînfrântului și unicului organizator *Dr. Aurel Morariu*. S'au distribuit apoi și celelalte daruri (în preț de 80.000 lei) între toți cei de față, chiar și oaspeților incidental invitați. — Alt neuitat Pom de Crăciun, la Institutul german al eminentului *Dr. Alfred Klug*, cu foarte originale Weihnachtslieder și obiceiuri germane (puse în scenă de secretara Institutului: d-ra Lenke Ursula Ambrusch) — înfrățite (acolo, în strălucirea saloanelor pline de domni generali și profesori și consuli) cu cel mai veritabil plugar valah, în exhibiția studenților Cernăuțeni.

* * *

Alt eveniment artistic al Bucovinei. — ... tot pe-atâta de neglijat de puțin-vigilență*) ziaristică bucovineană: Festivalul artistic-muzical, organizat prin Consiliul de Patronaj Cernăuți, pe ziua de 5 Dec. 1942 cu: soliste și soliști în canto, ca d-nele Olga Făgărășanu, Elisa Tabacaru, Corina Nichifor, Octavia Lupu-Morariu și d-nii Octavian Gherman, Octav. Ștefureac, Liviu Halip, Dim. Staroste, Gh. Petrescu, Vasile Gârbu; cu ansambluri ca cvintetul instrumental al Conservatorului (în care: pianistul Tit Tarnavski, violonistul Silviu Florescu, violoncelistul Mircea Hoinic) și corul „Armonia“, dirijat de măiestrul Constantin Șandru (pian: Octavia Lupu-Morariu); cu alte distinse valori instrumentiste, ca pianistele prof. Heda Halițchi, Felicia Gherman, Viola Ștefanelli, Filomena Drăgan, Elena Petrescu și violoncelistul Leca Morariu; și cu reveria coreografică realizată de reputata Anca Ștefureac prin eminentele interprete Nectara Soroceanu (această prodigioasă tânără revelație), Zorica Neamțu și Monica Micinschi și balet-maistrul G. Podaru-Podhorsch. Serată de neuitate și unice reverii.

Al. L.

* * *

Până și morții noștri ni se cer acasă! -- *Aglaia Lupu-Onciul*, adevărată stea a vieții muzicale din Bucovina, stinsă (29 Dec. 1940) în crâncenă pibegie, la Râmnicu-Vâlcei, ni s'a întors în dragul ei pământ bucovinean, astrucată fiind (la 8 Ian. 1943) în Cimitirul Cernăuțean. La capătul ei de veșnică odihnă ne îngăduim a repeta rugăciunea cronicarului Victor Morariu (din „Făt-frumos“ 1941, 32): „Asupra carierei ei muzicale ar trebui insistat cu informații precise“. — Marele îndrăgostit în trecutul voevodal al Bucovinei, acel *Luchian Balan* care trăia, se pare, numai pentru bucuria de a-și spori atelierul fotografic cu tot mai multe copii de pe cele străbune zugrăveli, izbăvit de răstriaștea surghiunului (în vârsta de 63 ani) la Gleiwitz (Ger-

¹⁾ Conduse de vrednicul președinte *Ieremie Opreșanu*.

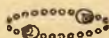
*) Bizuindu-se numai pe coloanele presei bucovinene, viitorul istoric al vieții social-culturale bucovinene s'ar putea trezi în foarte precară jenă.

mania), s'a înapoiat și dânsul în pământul sfințit prin mucenicie al Cernăușului (la 7 Faur 1943). Pe urma lui rămân minunatele lui Albume fotografice (utilizate de mulți alții...) și-o întreagă cunună de recunoștințe (ca d. p. cea a lui Leca Morariu în cărțulia *Un cântăreț al Sucevii: T. Robeanu*, Cernăuși, 1926, 56).

* * *

Sămăriteana noastră Facultate de Teologie. — În frunte cu vrednicul ei Decan *Dr. Vasile Loichița*, Facultatea Cernăușeană, în plin sobor al d-ilor profesori (Orest Bucevschi, Al. Ieșan, Vlad Prelipcean, P. Procopoviciu și I. Zugrav) și cu tot alaiul studenților teologi, cutreieră (ca'n ziua de 20 Febr.) sălașurile de întremare ale *Răniților* noștri (ca d. .p. Spitalul 7 I 179 din Cernăuși), răspândind creștinească și românească mângăiere, cu harul rugăciunii și-al cântecului și-al cuvântului și cu darurile celorlalte înfăptuiri, împărțindu-se cărțulii de rugăciuni, iconițe și diverse merinde,

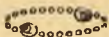
L. B.

Ctitori și adăugători ai noștri

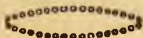
(unii chiar din nou ctitori!..)

D-1 *Tony Ferhat*, Florești—Focșani, 26/VI: 500 lei; d. *Victor P. Costa*, Lugoj, 19/III: 400 lei; d-nii: *Tiberiu Crudu*, Botoșani, 13/V; *G. T. Kirileanu*, Piatra-Neamț, 21/V și *Emilian Vasilescu*, Moși—Cernăuși, 20/VI; câte 300 lei; d. *Gh. Havrișciuc-Pătrăceanu*, Pătrăuși pe Suceava, 17/VI: 150 lei. — Vivant sequentes!

Dela Administrația Red. „Făt-frumos”

Încasările noastre în 1942: d. Mihai Beșliu, 25/I: 200 lei; d. Lazar Blaga, 25/I: 200 lei; d. Nicolae Mladin, 25/I: 200 lei; d-na Dalila Nicolaescu, 25/I: 200 lei; d. Vlad Prelipcean, 26/I: 200 lei; Păr. Arhim. Dionisie Burac, 31/I: 200 lei; d-na Dr. Livia Cionca, 1/II: 300 lei; d. Dumitru Sandu, 13/II: 200 lei; d-na Ecaterina Popescu, 13/II: 200 lei; d-na Emilia Chirilovici, 13/II: 200 lei; d. Emilian Vasilescu, (ctitor al nostru cf. „Făt-frumos”, 1942, 109), 13/II: 200 lei; Păr. Lazar Bolohan, 18/II: 300 lei; d. Dr. Petre Luța, 24/II: 400 lei; d. Aurel V. Vasiliu, 28/II: 200 lei; d-na Silvia Hoinic, 6/III: 300 lei; d. Aurel G. Stino, 17/III: 100 lei și 17/V: 100 lei; d. At. C. Bălăcescu, 18/III: 300 lei; d. Aug. Z. N. Pop, 22/III: 300 lei; Liceul „Dragoș-Vodă”, Câmpulungul-Bucovinei, 28/III: 300 lei; d. Dr. Al. Bocăneșu, 10/IV: 300 lei; d. Dr. C. Sotropa, 20/IV: 200 lei; d. G-ral Nic. Sc. Negreanu (ctitor al nostru cf. „Făt-frumos”, 1942, 88), 11/V: 100 lei; d. Al. P. Arbore, 11/V: 300 lei; d. D. Moldovan, 18/V: 300 lei; d. Dr. Nic. Teaciuc-Albu, 28/V: 400 lei; Sf. Mitropolie a Bucovinei (ctitor al nostru cf. *acest* „Făt-frumos” 1943, 2), 20/VI: 300 lei; d. Const. Ieremievici-Dubău, 24/VI: 200 lei și 22/VII: 300 lei; d. Vas. Alexandrescu, 1/VII: 300 lei; d. Dionisie Sorocean, 2/VII: 100 lei; d. G. Rotică, 3/VII: 300 lei; d. Dr. Ambros Comoroșan, 3/VII: 300 lei; d. G. V. Dimitriu, 3/VII: 200 lei; Muzeul Rădăuși, 9/VII: 400 lei. (Va urma). — O. L.-M.

Abonamentul :

În Țară : 300 lei pe an

În Străinătate : 500 lei pe an

Colaboratorii plătesc numai 150 pe an

CUPRINSUL :

<i>Leca Morariu</i>	Amințirii lui Liviu Marian
* * *	Ctitor și adăugător al lui „Făt-fru- mos“ : Î. P. S. Sa Mitropolit <i>Tit</i>
<i>Liviu Marian</i>	Spre Crâm (Versuri)
<i>Victor Morariu</i>	Amințiri despre Liviu Marian
<i>Liviu Marian</i>	Fărâme
<i>Emanoil Bucuța</i>	Horia Teculescu
<i>Elvira Zamfirescu</i>	Clipe... (Versuri)
<i>Liviu Marian</i>	Scrisoare (1941)
<i>Leonida Bodnărescu</i>	Amințiri despre Liviu Marian
<i>Olvian Soroceanu</i>	Der Olt-Fluss (trad. din Goga)
<i>I. M. Dimitrescu</i>	Străbătând Moldova
<i>Aurel V. Sânger</i>	Luna (Versuri)
<i>Mihai Cărașu</i>	Liviu Marian și Bălții Basarabiei
<i>Al. Vitencu</i>	Ispisoc dela Simion Movilă (1607)
<i>Mihai Cărașu</i>	Știri despre sfârșitul lui Liviu Marian
<i>Leca Morariu</i>	„Armonia“
<i>Dumitru Rusu</i>	Gravitațiunea
<i>Octavia Lupu-Morariu</i>	Multe și mărunte...
<i>Const. Loghin, Victor Morariu,</i> <i>Leca Morariu, Milan Șesan,</i> <i>Al. T., Al. L. și L. B.</i>	Cronică
* * *	Dela Administrația Rev. „Făt-fru- mos“ ; Ctitori și adăugători ai noștri ; Bibliografie.

Atenție ! Abonamentul urcat !

Bibliografie

- Dr. Al. Ieșan, Trepte psihologice în educația religioasă, Cernăuți 1942.
Dr. Orest Bucevschi, Iubirea față de aproapele I, Cernăuți 1942.
Dr. Simeon Reli, Gânduri și sugestii pentru o regenerare a vieții noastre mănăstirești, Cernăuți 1942.
Dr. Milan Șesan, În amintirea lui Nicolae Iorga, Cernăuți 1942.
Dr. Milan V. Șesan, Familia Șesan, Cernăuți 1942.
Dr. Petre Procopoviciu, Elemente fundamentale de educație creștină, Cernăuți 1942.
Cicerone Mucenic, Gramatica elementară a limbii române, Cernăuți 1942.
George Drumur, Vatra cu stele, Cernăuți 1942.
Axentie Banciu, Spicuri din dicționarul greșelilor noastre de limbă, Brașov 1942.
Al. Procopovici, Luptele naționale din celălalt veac: Bucovina care a fost și care va să fie, Sibiu 1942.
I. M. Dimitrescu, Focșanii în vremea Unirii, 1942.
Radu Manoliu, M. Eminescu și editorii lui, Iași 1942.
Ion I. Nistor, Ungurii în Dacia Carpatină, București 1942.

În Editura Casa Școalelor (București):

- Emanoil Bucuța, Capra Neagră, (Roman).
I. M. Riureanu, Emigranții în Brazilia, 1942.
V. Alecsandri, Poezii populare ale Românilor, 1942.
I. Creangă, Amintiri (desene de Ioana Jurgea), 1942.
Romulus Cioflec, Români din Secuime (desene de Ioana Jurgea), 1942.
I. Pop-Reteganul, Legende, povești și obiceiuri românești (desene de X. Brana) 1943.
Mihail Vulpescu, Povești din satele noastre, 1943.
Istoria Marelui Împărat Alexandru Macedon (cu ilustrații strămoșești), 1942.
G. Vâlsan, Pământul românesc și frumusețile lui (cu ilustrații), 1942.
G. Vâlsan, Cetatea de munți (cu ilustrații).

Alte edituri:

- I. A. Bassarabescu, Proză, București.
Christian G. Ciomac, Borgia, Povestire istorică, București.
Carlo Tagliavini, La cultura italiana in Romania, Firenze 1942.

Inregistrată la Tribunalul Cernăuți cu Nr. 7/942 din 23 Iunie 1942.
